

Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji

Ptlić

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

7

OKTOBAR 2012

BROJ

Izdaje:

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
www.pticesrbije.rs

 Društvo za zaštitu
i proučavanje ptica Srbije

Urednik:

Marko Tucakov
e-mail: markotucakov1@gmail.com

Urednik fotografije:

Katarina Paunović
e-mail: cyberkat74@yahoo.com
www.photobirding.com

Članovi uredništva:

Dragan Simić, dr Voislav Vasić, Milan Ružić, Goran Sekulić

Lektura: Vesna Grginčević**Design i priprema:**
UNITgraphics.com / Imre Šebešćen ml.**Štampa:** Stojkov, Novi Sad**Tiraž:** 500**Naslovna strana:**

Crnoglav travarka *Saxicola torquata*/ Foto: Dušan Petrović
www.flickr.com/photos/dusanpetrovic/

Finansirano od strane

Pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu

**DRUŠTVO ZA ZAŠТИTU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE**

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je organizacija koja okuplja pojedince i institucije koje se brinu za ptice u Srbiji u mrežu aktivnih članova i koja uspostavlja i održava partnerske odnose sa ornitološkim organizacijama širom Evrope putem učestvovanja u zajedničkim projektima. Društvo svoj rad zasniva na proučavanju i zaštiti divljih ptica i njihovih staništa. Predsednik Društva je Jožef Gergelj, potpredsednik Milan Ružić, sekretar Marko Tucakov, a članovi Upravnog odbora: Marko Šćiban, Dimitrije Radišić, Marko Janković i Oto Sekereš.

Sadržaj

Zaštita ptica

Ugrožene vrste: Akos Klein: Kako kukuvije izlaze na kraj s jakim zimama? 4

Gde žive ptice u Srbiji?

Gordan Pomorišac: Prigradska stanišna sväštarica 6

Draženka Rajković: Gaćasta kukumavka između dva sna 8

Vesti i reportaže

Brano Rudić: Ptica s krilima boje crvenog vina 11

Portreti ljubitelja ptica 12

Dimitrije Radišić: Brojanje za Evropu 13

Skupština Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije 13

Aleksandra Petrović: Eksperimenti sa veštačkim jajima 14

Ivan Đorđević: Kućice za sive vetruske u južnom Banatu 14

Čedomir Vučković: Učenici iz Sakula pobedili na kvizu 14

Milan Ružić: Ubica mišara proglašen krivim 14

Milan Ružić: Rusanda spremnija za ekoturiste 15

Magdalena Grahovac: Kućice za sive vetruske i u Bačkom Brestovcu 15

Snežana Panjković: Ptice na žici 15

Draženka Rajković: Prvi zimski kamp 16

Milan Ružić: Jadranski selidbeni put u fokusu 16

Miloš Radaković: Kraljevski čukovi 16

Milan Ružić: Crno-bele muharice u središtu projekta 16

Katarina Paunović: Više ptica, manje tekunica 18

Milan Ružić: Započeto kolor markiranje obične vetruske 18

Dimitrije Radišić: Pomoć prijatelja za ekspediciju "Negotinska krajina 2012" 19

Nenad Spremo: Kućice za modrovane kod Apatina 19

Ornitološki asesuari

Miodrag Čosović: Ptice markarice (3) 20

Prikazi

Goran Sekulić: "Ptica i čovek" 22

Marko Tucakov: "Koje su to ptice na hranilici" i "Koje su to ptice naselja" 22

Slobodan Puzović: "Ptice Svetе gore" 23

Naftalin

Voislav Vasić: Putnik 24

Za početnike

Dragan Simić: Ptičarenje bez granica 27

Meridijani

Nikola Stojnić: Endemi i neletačice na kraju sveta 28

Crna hronika

Dejan Đapić: Meta? Sova! 31

Marko Tucakov: Belorepani kod Vajske otvoreni karbofuranom 31

MT: Belorepan uhvaćen i mučen 31

PTICE i MI

Ekipa „Detlića“: Operacija "Preživljavanje" 33

O pticama, ljudima i CITES-u

Postoje ptice. A postoje i drugi s kojima se ptice sreću, dele prostor i hranu, sadejstvuju. Među onima drugima, posebni su ljudi. Oni su po stečenoj i naučenoj prirodi skloni da sudbinu drugih uzmu u svoje ruke. Tako i sudbinu ptica. Da se njima poigraju, okoriste. Da njihove slabosti pretvore u svoje prednosti. Da bolje prođu, ne misleći na one druge. Na ptice, na primer. Koje potom pate, stradaju, nestaju. Neodrživa (omiljeni, centralni izraz novog evropskog ekopolitičkog rečnika; unsatisfactory, prim. prev.), eksplatacija vrsta je ogromna opasnost za ptice, naročito kad je reč o lovu i njihovom hvatanju.

Ljudi mnogo koriste ptice. Nedavna studija kaže da se rabi 4561 vrsta, što je 46% svih ptica. Dva razloga su najizraženija: 87% (3968) vrsta upotrebljava se kao kućni ljubimci, a 34% (1550), što je, mislim, potcenjen broj, lovi se i hvata zbog ishrane. Ptice se hvataju i love i sporta radi, za upotrebu u tradicionalnoj medicini, za ukrašavanje. Nepoznat je ukupan broj jedinki koje ljudi uhvate, ali pretpostavlja se da je početkom devedesetih godina prošlog veka, godišnje prodavano između 2 i 5 miliona ptica, a da je hvatano i do 10 miliona, jer i do polovine uhvaćenih jedinki ugine pre nego što dospe do kupca. A kad je lov u pitanju (kao sport i zbog ishrane), ocena je da se godišnje u Evropi pobije između pola i jedne milijarde samo ptica pevačica.

Zbog toga treba delovati i na drugu, veoma važnu osobinu ljudi, na razum. On kaže da ćemo ostati sami, ako budemo tako mlatili i poigravali se zarad svog boljštaka. Opet, evo omiljene reči „održivo“ stupanje u boljštak. Da i „vuk“ (u ovom slučaju čovek) bude sit i da „ovce“ (ptice) ostanu na broju. A da bismo to postigli, morali smo da napravimo mnoge dogovore, da ih pretočimo u zakone i propise i da ih, na kraju, primenjujemo kao obavezujuće odluke. Ovo poslednje, poznato je, kod nas, obično, slabo ide.

Šta mi sad imamo? Imamo učinjen, među ostalima, i jedan veoma važan korak, usvojenu Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore – CITES, iz čega je proizašao i naš Pravilnik o prekograničnom prometu i trgovini zaštićenim vrstama. CITES ili Vašingtonska konvencija je međunarodni sporazum država potpisnica, koji reguliše promet više od 33.000 vrsta živih stvorova, kako ništa prekomerno (tzv. neodrživo) u vezi s njihovim prometom, ne bi ugrozilo opstanak. I to sad imamo. Već deset godina. Najzad. Imamo i priručnik za kojim sam neuspešno tragaо poslednjih meseci, koji je izdalo nadležno Ministarstvo, 2011. Namenjen je graničnoj policiji, carini, graničnoj veterinarskoj i fitosanitarnoj inspekциji te inspekциji za zaštitu životne sredine. Imamo i nabrojane institute. I to je, uglavnom, sve što imamo u primeni i kontroli primene propisa proisteklih iz pristupanja CITES-u.

A nemamo popis 33.000 vrsta, niti njihov opis (valjda svi treba da ih prepoznaaju), dopune pomenutog priručnika. Nema saradnje, čak ni dijaloga, što je uslov uspešnosti, između zainteresovanog civilnog sektora (NVO za zaštitu, odgajivača, pojedinačnih ljubitelja), državnog (nadležno ministarstvo i institucije) i privatnog ili poslovnog sektora (trgovci, profesionalni odgajivači, zoo vrtovi). Nemamo obučene i opremljene kadrove u inspekcijskim ili nekim drugim, ad hoc, letećim ili neletećim, svakako netransparentnim, formalnim ili neformalnim grupama za praćenje i prepoznavanje vrsta koje su predmet CITES-a.

A tek što nemamo karantin, adekvatan smeštaj, ishranu, veterinarsku brigu za ptice koje su u postupku zaplene zbog kršenja propisa... Nema ni pregledne ali i transparentne evidencije svih egzotičnih ptica sa dodataka I i II CITES-a, a koje se nalaze kod naših odgajivača, trgovaca, naših zoo vrtova... Nema priručnika ili brošure za odgajivače, pet šopove, vlasnike ljubimaca, u kojima bi stajali spisak literature, sajtovi i druga saznanja o pticama sa CITES lista.

Nema (bojim se da je nikad nije ni bilo) saradnje između ornitologa i avikulturušta po tom, a ni po drugim pitanjima. Ovi prvi uvek su bili, en masse, izričito protiv, i ove druge gledali su kao prekršioce po definiciji. Ovi drugi, opet, nisu od prvih nikada mogli da dobiju pomoć u vezi sa egzotičnim pticama. Nema kurseva ni za jedne ni za druge ni za treće (ovi treći su trgovci i vladini službenici). I ne vidim kada će svega toga da bude.

Bojim se da će pre iznova pratiti suđenje najvećem engleskom odgajivaču optuženom devedesetih za ilegalni uvoz lirovih ara iz Srbije, a preko Slovačke, da će i dalje, kao do sada, u neobičnim okolnostima, a ne u prirodi, viđati spiksov i lirovu aru, palma kakadua, carskog amazonca, zlatnu aratingu... Bojim se.

Trovači

Otrove ne volimo, ali ih jedemo! Čini se da je ova maksima protivnika pesticida sasvim tačna kada se primeni na ljudе, ali i na životinje. Životinje, ipak, ne mogu da izbegnu hranu koja nije opterećena otrovima, kako to mogu neki od nas, sa dubljim džepovima. Sa druge strane, paradigmatska je situacija da u prolećnom periodu u prirodi u Srbiji postajemo svedoci stradanja živog svestra, pre svega ptica i sisara, koje nastaje kao posledica, blago rečeno, neodgovarajućeg odnosa prema poljoprivrednim hemikalijama i njihovoj upotrebi. Sve posledice infiltracije tih otrova u pojedine karike lanaca ishrane veovatno nikada fizički ne možemo da vidi-mo, već samo posledice trovanja na retkim, pojedinim i (slučajno) pronađenim krajnjim kopčama tih lanaca. To su, naravno, predatori i lešinari. Nemali broj ljudi se zgražava nad posledicama, recimo, trovanja ptica grablji-vica, tih simbola snalaženja u prirodi, virtuoza na vetrovima i bravuroznih lovaca. Zaštitar prirode se trude na sve načine poentirati na ovakvim slučajevima i dokazati kako su u pravu kad mole za rigoroznu kontrolu upotrebe pesticida, postupanje prema uputstvima za upotrebu, edukaciju poljoprivrednika i oštro kažnjavanje trovača. Novinari, u potrazi za dobrom pričom, gube odmerenost i klize prema pateticu, kada pokušavanju da čuju mišljenja obe strane. Pojedini delovi državnog aparata se trude pomoći u procesuiranju slučajeva trovanja, plaćajući (skupe) hemijske analize pronađenih leševa. Drugi političari, što je posebno bio slučaj tokom ovog proleća koje je koïncidiralo sa političkom kampanjom pred izbore u Srbiji, koriste slučajevje trovanja faune za napade na svoje političke oponente! Lovci i menadžeri brojnih novoustanovljenih lovišta, opet, deluju veoma zaštitorski nastrojeni i zainteresovani da se vinovnici otkriju i kazne, budući da u trovanjima strada i ekonomski vredna divljač. Sa druge strane, bivaju optuženi da slabo kontrolišu šta se dešava u poverenim im lovištima, te ko to, i kako, neopaženo, namerno podmeće otrovane mamce raznih fela. Policija i inspekcije (zaštita prirode, veterinarstva i lovstva) mestimično prilično brzo reaguju na terenu, no to se ne može reći i za predstavnike tužilaštava i same nadležne tužioce jednom kada im krivične prijave, pa čak i dokazi budu ispostavljeni. Mi, zainteresovani stručnjaci, konačno, često sebi ličimo samo na puke dobrovoljne mrtvotvornice. Ne pitamo se "dokle tako?" već "da li se to, uopšte, isplati?"

Božidar Milinković

Urednik

Ugrožene vrste: Kukuvija *Tyto alba*

Kako kukuvije izlaze na kraj s jakim zimama?

Foto: Akos Klein

Kukuvija u svom tipičnom odmaralištu

Kukuvija *Tyto alba* je vrsta koja se filogenetski razvijala u tropskoj i suptropskoj klimi. Međutim, sprosirenja areala ove vrste u nedavnoj prošlosti su bezmalo globalnih razmera i ona danas naseljava stanista koja su karakteristična po ekstremnoj, kontinentalnoj klimi. Jedan od najozbiljnijih uzroka prirodne smrtnosti je jaka zima (dugotrajan snežni pokrivač i temperatura ispod nule) koja se pojavljuje u sklopu kontinentalne klime, kao što je to slučaj u centralnoj Evropi. U navali globalnih klimatskih promena (dokazano je da su u centralnoj Evropi frekvencija i raspon zimskih klimatskih ekstrema u porastu), veoma je moguće da će dinamika populacije kukuvija biti uzdrmana.

Populacije kukuvija u centralnoj Evropi karakteriše visoka stopa smrtnosti. Temperaturno-neutralna zona vrste je relativno visoka, između 25 i 33°C, te kukuvije počinju da razlažu proteinska tkiva pre nego što potroše rezerve masti. Ova vrsta nema sposobnost da taloži onoliko masti koliko druge evropske vrste iste veličine (5,3–6,6% naspram 9–12,3%). Velika telesna masa mladunaca starosti 40–50 dana posledica je visokog procента vode u tkivima, a ne rezervi masti. Termoizolacija perjem malo je slabija nego kod ostalih sova iz roda *Strix*. Zbog toga su kukuvije manje sposobne da se bore s jakim zimama nego ostale vrste iste

veličine. Mogu da prežive kraći period gladovanja, ali konstantna visoka temperatura tela staje ih mnogo energije. Rezultat je viša stopa smrtnosti tokom zime i varijacije u veličini populacije.

Postavlja se pitanje kako ova spektakularna vrsta može da opstane u neprijateljskim uslovima. Postoji jedna osobina ove noćne ptice koja je čini uspešnom vrstom. Kukuvija može da nadomesti visoku stopu smrtnosti visokom reproduktivnom snalažljivošću (drugo leglo, veći broj jaja manjeg obima, visok broj ptića).

Trećina evropskih parova leže se dva puta u sezoni i ova proporcija je u blagom porastu u godinama

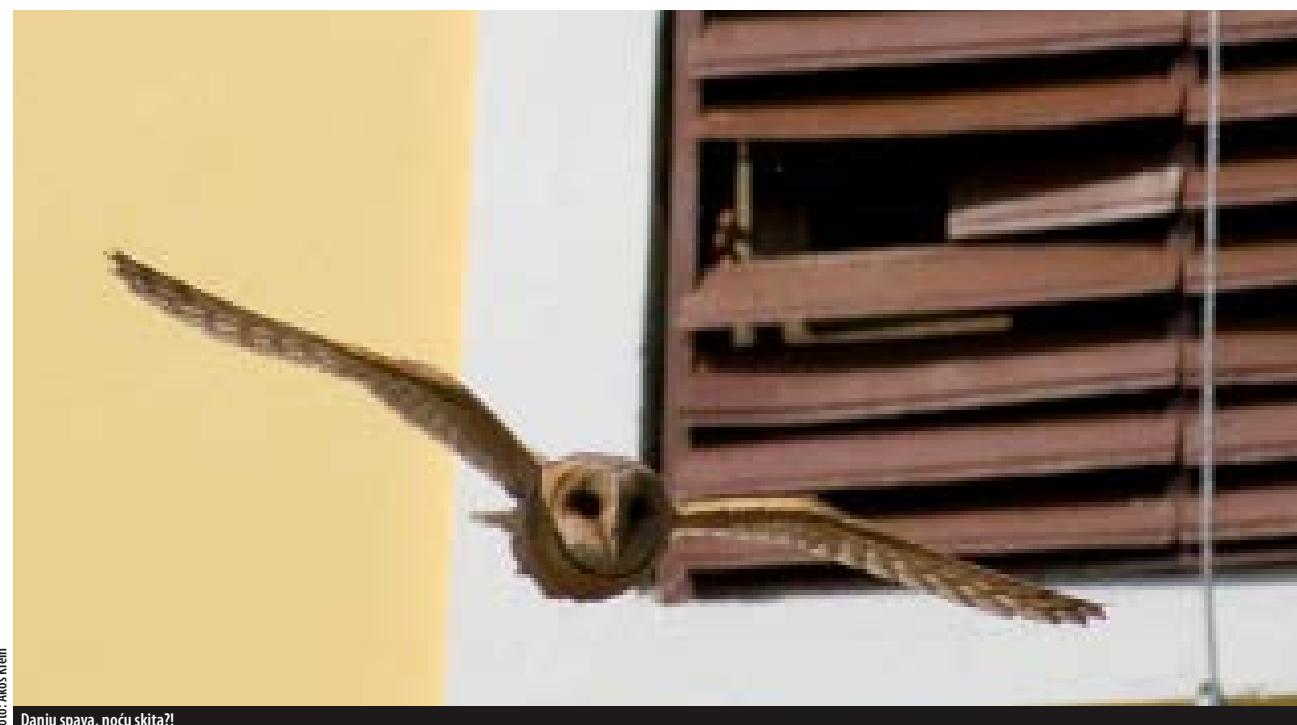

Foto: Ákos Klein

Danju spava, noću skita?

koje obiluju glodarima. Isprrva, parovi uglavnom polažu manje jaja (5–6) nego nakon drugog parenja (5–9). Ovo je „svesna odluka“ ženke, jer treba da sačuva telesne rezerve za drugo leglo. Osim toga, kada se razvija drugo leglo, populacije glodara su bogatije i dostupnije ptićima. Tako ženke odvajaju manje energije za prvo, nego za drugo leglo. Ovo rezultira većim zbirnim brojem ptića svake godine, što pomaže da se nadomesti visoka stopa smrtnosti nezrelih jedinki u prvoj godini života.

Druga zanimljiva adaptacija koja pomaže da se poveća potomstvo je veličina jaja. Kukuvijina jaja su manja od jaja drugih sova slične veličine. U Škotskoj, prosečna težina jajeta je 17,9 grama. Ono bi trebalo da je teško između

Kukuvija u Srbiji

Kukuvija se gnezdi uglavnom u nizijskim predelima Srbije. Van perioda gnežđenja može se pojaviti i u brdsko-planinskim staništima. Procenjena populacija je 800–1200 parova u srednjoj Srbiji, a 2000–2500 parova u Vojvodini.

Kukuvija je u Srbiji ugrožena pre svega nedostatkom povoljnih mesta za gnežđenje, ali i sve češćim stradanjem na putevima, trovanjem i proganjanjem. Postojeća populacija zahteva hitno uspostavljanje monitoring programa i mera aktivne zaštite koje bi obuhvatile veći broj istraživača, meštana i zaljubljenika u ptice.

MR

se izlegla krajem leta i počela da leti tokom jeseni ima donekle manje šanse da stekne iskustvo pre hladnih meseči, te bi stoga stopa smrtnosti ptića iz drugog legla mogla biti viša. Koliko je nama poznato, ne postoji studija ili dokazi koji potvrđuju ovu pretpostavku. Naprotiv, ono što znamo jeste da kvalitet mesta za gnežđenje donekle utiče na prvu godinu života kukuvija. Opšte prihvaćen metod zaštite kukuvija je postavljanje kućica za gnežđenje na zvonicima crkava. Usprkos korisnosti ovakvih kutija, nekoliko istraživanja pokazalo je da se odlikuju i nedostacima i da kutije-gnezda mogu čak da postanu „ekološke zamke“. Nedavno proučavanje sprovedeno u Mađarskoj dokazuje da među ptićima koji su uginuli tokom perioda nezavisnosti od roditelja u svojoj prvoj godini (50–385 dana) ima više onih iz kutija za gnežđenje, nego iz prirodnih gnezda u zvonicima. Ovaj rezultat implicira da, kad mladi napuste zaštitu roditeljskog gnezda i započnu svoj nezavisni život, šanse za njihovo preživljavanje donekle zavise od mesta gnežđenja njihovih roditelja. Lako se postavljanje kutija-gnezda tradicionalno smatra najefikasnijim vidom zaštite kukuvija i, svakako, bolje je rešenje nego pomanjkanje bilo kakve mogućnosti za gnežđenje, rezultati sugerisu da taj metod zaštite ima i svojih nedostataka.

24,6 i 25,5 grama, ako uzmemo u obzir veličinu ženke kukuvije. Vreme formiranja jajeta duže je kod kukuvija nego kod drugih sova slične veličine. Zbog toga je energetski sastojak žumanceta siromašniji, što rezultira slabije razvijenim novoizleženim ptićima. Ovo ipak povećava šanse za opstanak. Ono što ovde vidimo opet je konflikt između kvantiteta i kvaliteta. Ako vrsta odvoji više vremena i energije na potomstvo, može podići manji broj (ali većih i jačih) mладунaca, dok reprodukovanje više mладунaca mora da bude propraćeno njihovom slabošću.

Da li ptići iz drugog legla imaju veće izgledе za preživljavanje? Mogli bismo pretpostaviti da kukuvija koja

Autor: Boris Stanic

Ákos Klein, Róbert Mátics

The Barn Owl Foundation

Prevod sa engleskog: Sonja Jankov

Kanal Galovica, od Surčina do Save

Prigradska stanišna svaštara

Siva čaplja *Ardea cinerea*

Kanal Galovica je deo mreže kanala namenjenih odvodnjavanju Donjeg Srema. Na početku označava granicu između opština Ruma i Pećinci, kratko seče atar Zemuna i prostire se teritorijom opštine Surčin do ustave za podešavanje vodostaja, iza koje se spaja sa Savom nizvodno od Ostružničkog mosta, a oko 3,5 kilometra uzvodno od okretnice tramvaja u Novom Beogradu. Dugačak je (prema raznim i gotovo neproverljivim podacima) između 40 i 47 kilometara, a ovde beležimo stanje na završnom delu između naselja Surčin i Save, u dužini oko 4 kilometra. Na ovom delu kanal je orijentisan u smeru sever-severozapad, jug-jugoistok. Širok je petnaestak metara i s obe strane oivičen zemljanim nasipima iza kojih je poljoprivredno zemljište, mestimično prošarano živicama, a zasejano najčešće kukuruzom, repicom i sunčokretom, čega je ranije bilo više. Nasipi služe i kao traktorski putevi pa je kanal premošćen na dva mesta. Ovim „saobraćajnicama“ služe se i ribolovci koji kanalu lako pristupaju kolima iz Surčina ili s nasipa uz Savu koji je asfaltiran, ali je pristup kanalu, mada izvodljiv, pogoden samo za terenska vozila. Ribolovci, nažalost, uz kanal ostavljaju i znatne količine otpadaka pa je pri kraju napravljena delimična prepreka od traktorskih guma i ploveće grede na kojoj se smeće prikuplja i odakle se lakše čisti dalje od postrojenja ustave. Stanovnici Surčina u ovome ne zaostaju i uz kanal se može naći pokoja školjka frižidera ili mašine za pranje veša.

U blizini Surčina, s leve strane kanala, nalazi se divlja deponija šuta obrasla ruderalnim biljkama, a iza nje, dalje niz

kanal, deo potpuno ili delimično (do dugo u leto) poplavljenog zemljišta, obrađenog koliko voda dozvoljava. Leva strana kanala prema Novom Beogradu odavno je služila kao lovište, a odnedavno je obeležena i tablom. Sa desne strane glavnog, nalazi se uporedni kanal koji se spaja sa Savom preko iste ustave i nedaleko od nje skreće na zapad prema Jakovu, a s leve je gotovo potpuno zatravljen kanal koji se, od sastava s glavnim kanalom, prostire u pravcu istoka i završava blatom u baštama iza novobeogradskog Bloka 71.

Glavni i oba bočna kanala obrasli su vegetacijom vlažnih staništa: topolom, vrbom, barskom ivom, delimično grmljem gde preovlađuje neizbežni bagremac, a delimično trskom, rogozom, šašom... Nade se i pokoj jasen, bagrem, glog, crni i beli dud, šljiva džanarika, trnjina, koji obilno cvetaju (i plodonose), a u kasno proleće okolina kanala žuti se od barske perunike. Samonikle vrste prizemnog bilja: grahorica, trava, čičak, broćika, svilenica i dr. obrastaju kosine i podnožje nasipa. Kruna nasipa na levoj obali je na jednom kratkom delu, od ustave ka Surčinu, posuta tucanikom, a kod Surčina šutom. Ostatak je zatravljen, s kolotečinama od traktorskih i automobilskih guma.

Na deponiji šuta, odnosno na biljka ma koje iz nje proviruju, s leve strane kanala redovno se viđaju crnogлавa travarka *Saxicola torquata*, koja se može videti i u suvoj trsci na obe obale, čavka *Corvus monedula*, dok po tlu skakuće ili se kupa u prašini i vrabac pokućar *Passer domesticus*. Ova vrsta vrapca živi i oko zgrade ustave, a poljski vrabac *Passer montanus* u jatima izleće iz svakog grma nizvodno.

Na žicama obližnjih dalekovoda obično čuče sive vrane *Corvus corone cornix* i gugutke *Streptopelia decaocto*, a iznad kruži roda *Ciconia ciconia*, koja ponekad sleti i u oraniku ne bi li našla nešto za jelo.

Dalje niz kanal, s iste strane nasipa, na plavljenom zemljištu česta je žuta pliska *Motacilla flava feldegg*, koje ima i na vrhovima trske u izviđanju i po kruni nasipa gde čeprka u potrazi za hranom, a redovno se, među busenjem koje se

izdiže iz vode, gnezdi vivak *Vanellus vanellus*. On kidiše na bilo kakvog neprijatelja njegovog potomstva, a ne prezani da se obruši na čoveka, ukoliko se ovaj previše približi gnezdu. Ovde živi i trstenjak rogožar *Acrocephalus schoenobaenus*, koji često uzleće s neke šibljike i peva šarenoliku pesmu u kratkom letu, a u trsci, uz samu levu obalu kanala, prisutne su barem dve vrste trstenjaka: veliki, bučni *Acrocephalus arundinaceus* i znatno stidljiviji cvrkutić *A. scirpaceus*. Obe vrste prisutne su i niže uz kanal gde god

Mišar *Buteo buteo*

ima trske, a isto stanište koristi i barska strnadica *Emberiza schoeniclus*. Dokaz da se ovde gnezde trstenjaci mogao bi da bude prisustvo kukavice *Cuculus canorus*, kojoj su trstenjaci glavne "mušterije" za podmetanje jaja u gnezdo i, naravno, besomučna pesma „slavuja iz bare“.

Poljoprivrednim zemljištem na desnoj obali kanala uzvodno od prvog mosta (onog bliže Surčinu), patrolira par eja močvarica *Circus aeruginosus*, koji se tu lane verovatno i gnezdio, jer su obe ptice redovno sletale na isto mesto na tlu. Ispod tog mosta gnezde se seoske laste *Hirundo rustica*, koje se ponekad odmaraju na obližnjem žbunjnu, dok su gradske laste *Delichon urbica* viđane u letu oko ustave i kad uz obalu ili po lokvama prikupljaju blato za gnezdo.

Nizvodno od mosta, u trsci ili niskom grmlju uz samu vodu, nailazimo na čapljicu *Ixobrychus minutus* koja se

ovde sigurno gnezdi, jer su redovno prisutni i mladunci. Sive čaplje *Ardea cinerea* ima svuda: u priobalnom rastinju, poljoprivrednom zemljištu, na drveću... Na grmlju i u letu primećena je žuta čaplja *Ardeola ralloides*. Mala bela čaplja *Egretta garzetta* često stoji na vodovodnim cevima koje prelaze preko kanala nizvodno od ustave prema Savi, a crvena čaplja *Ardea purpurea* snimljena je u letu niz desnu obalu kanala. U letu su snimani i soko lastavičar *Falco subbuteo*, jastreb *Accipiter gentilis* dok pretražuju teren i veliki vranac *Phalacrocorax carbo* koji leti nekuda svojim poslom, a za razliku od čestog malog vranača *Ph. pygmeus*, ne sleće na okolno drveće. Osim u letu, vetruška *Falco tinnunculus* i mišar (*Buteo buteo*) viđani su po drveću, žicama i banderama, odakle ponovo motre na plen.

Gačac *Corvus frugilegus* i gradski go-lub *Columba livia domestica* hrane se po njivama. Vrana je ovde kao i drugde nezaobilazna. Tu su i običan *Larus ridibundus* i žutonogi galeb *L. cachinnans*, posebno u vreme oranja, kad prate traktor i vade iz brazde sve što se može pojesti. Svraka *Pica pica* čući gotovo na svakoj topoli nikloj na području između prvog i drugog mosta, smeštenog niže preko kanala. Topole su većinom na levoj obali, s obe strane nasipa.

U tim, uz obalu samoniklim, a uz oranici zasađenim, pa tek potom i samoniklim topoljacima, stanuju jata goluba grivnaša *Columba palumbus*, zimi poneki drozd borovnjak *Turdus pilaris*, veliki detlić *Dendrocopos major*, crvendač *Erithacus rubecula*, velika *Parus major*, plava *P. caeruleus* i dugorepa senica *Aegithalos caudatus*, češljugar *Carduelis carduelis*, zeba *Fringilla coelebs*, batokljun *Cocc-*

hraustes coccothraustes, povremeno vuga *Oriolus oriolus* i grlica *Streptopelia tur-tur*. Senice i detlići neumorno pretražuju grančice i stabla shodno sopstvenoj težini, u potrazi za insektima i larvama. Većina drugih ptica, mada i među njima ima onih koje nisu gadljive na insekte, u krunama visokih topola prvenstveno traži odmorište i zaklon. Kad se umire i nagnu glavu tako da jednim okom gledaju u nebo, visoko iznad njih sigurno leti neki nebeski lovac. U vreme pred seobu, ovde se okupljaju jata pčelarica *Merops apiaster*. U blizini sam prvi put video pčelarice kako se hrane u oranici.

Na nekom istaknutom položaju uz samu vodu dežura vodomar *Alcedo atthis*, a na granama vrba, topola i grmlja iznad vode, gnezda gradi senica plazica *Remiz pendulinus*. Njena neobična gnezda viju se na vetr u obešena o grane tokom čitave zime.

Iza nasipa leve obale kanala, nizvodno od drugog mosta, postoji nešto niži deo poljoprivrednog zemljišta gde se u proleće voda dugo zadržava. Tu je zabeleženo prisustvo sprudnika migavca *Tringa glareola* i sprudnika ubojice *Philomachus pugnax*, verovatno u prolećnoj seobi, a polojka *Actitis hypoleucus* je snimljena pored samog kanala.

Gotovo celom dužinom posmatranog dela kanala, posebno uz njegovu desnu obalu obraslu grmljem koje dopire do same vode, gnezde se crna liska *Fulica atra*, barska kokica *Gallinula chloropus* i mali gnjurac *Tachybaptus ruficollis*. Negde u blizini, mlade leže i gluvara *Anas platyrhynchos*. Mladunce koji se inače bezbrižno vrzmaju po vodi u blizini roditelja, svaka ova ptica nastojaće što pre da skloni u gustiš, čim se pojavi neočekivani posetilac.

U okolnom grmlju leve obale kanala, nizvodno, nađe se obična grmuša *Sylvia communis*, koja zna da peva i s vrha nekog stuba, ali i običan zviždak *Phylloscopus collybita*, viđen i na višem drveću. Tu i rusi svračak *Lanius collurio* vreba plen s vrha neke istaknute šibljike, a par poljskih eja *Circus cyaneus* primećen je kako pretražuje neposrednu okolinu grmlja. Preko puta, oko privremene prepreke postavljene bliže desnoj obali, po nakupljenom otpadu hranu traži bela pliska *Motacilla alba*, koja se lakše zapazi po mlataranju repom gore-dole nego po boji koja se utapa u šarenilo smeća. Društvo joj pravi barem desetak sasvim nezainteresovanih barskih kornjača koje se sunčaju na prepreci.

Tokom zime jato malih vranaca zadržava se na niskom granju i grmlju, uz desnu obalu kanala u blizini ustave. Na vrhovima tog drveća spavaju vrane, a kasnije tokom godine tu, i na visokom drveću, na suprotnoj obali, nalaze se jata čvoraka *Sturnus vulgaris* koji su tokom ranog leta bili negde u oranici, na dudu, čak i na šljivi.

Fazana ima svuda: u grmlju, uz živice, na vrhu nasipa, drveću, iznad oranica... U vreme mitarenja jedva da beže. Broj im se drastično smanji kada ih lovci potamane u lovištu uz levu obalu, a oni iskusniji, ili srećom preživeli, drže se pozadine nasipa s desne strane kanala.

Nizvodno od ustave na dužini od oko 200 metara, osim pomenute male bele čaplje bude poneka liska, gluvara ili mali gnjurac, a zimus je na ledu izvan ušća viđen i jedan veliki vranac. No, to više nije Galovica, nego Sava.

Tekst i fotografije Gordan Pomorišac

Kopaonik, ukratko

Gaćasta kukumavka između dva sna

Budim se neispavan i promrzao. Noćas je bilo baš jako hladno, iako je maj. Ustajem iz vreće za spavanje, obuvam cipele. U mraku nekako napipavam šibice i palim sveću. Alarm na mobilnom telefonu tek sad zvoni. Pet sati ujutro. Pokušavam da potpalim vatru pomoću nekoliko vlažnih grančica i suve trave. Juče je padala kiša i susnežica. Ništa neobično za ovo mesto, reklo bi lokalno stanovništvo. Posle nekoliko neuspehlih pokušaja, konačno uspevam da rasplamsam ozbiljnu vatru. U ložište guram veliku cepanicu bukve. U žar stavljam posudu sa vodom u želji da što pre napravim čaj kako bih se zgrejao. Ruke pružam ka bubnjarima (jednostavna peć napravljena od limenog bureta) iz koje dopire svetlost i prijatna toplota. U magnovenju razmišljam kako sam još juče bio u ravnici, okupanoj suncem, na više od 20 stepeni, a već danas na hladnom i naizgled negostoljubivom mestu. Uz sve misli, zaboravio sam da kažem: nalazim se na planini Kopaonik.

Najveća planina u Srbiji

Kopaonik je najveća planina centralne Srbije, koja se pruža razgranatim grebenom u dužini oko 82 kilometra pravcem od pobrda iznad Kosovske Mitrovice na severozapad, preko niza vrhova viših od 1.600 m nadmorske visine, sve do najvišeg severnog dela masiva Ravnog Kopaonika sa četiri vrha iznad 1.900 m nadmorske visine. Reke ovog područja definisale su granice Kopaonika: Ibar na

zapadu, Jošanica i Koznička reka na severu, doline Rasine i Toplice na istoku i Laba na jugu. Obrisi reljefa današnjeg Kopaonika datiraju još iz geološkog vremena pre 70 miliona godina, kada je starije sedimentne stene, zahvaćene snažnim tektonskim pokretima, ispresecaju i isprobila vulkanska aktivnost koja je utisnula i izlila magmatske stenske komplekse. Upravo zbog burne geološke prošlosti, Kopaonik je oduvek bogat rudama koje se vekovima eksplorisu. Sadašnje ime planina je i dobila od glagola kopati. Kao i brojnim prethodnim istraživačima i meni je svakako najinteresantniji krajnji severni deo planine. Od 1981. ovaj deo planine proglašen je za nacionalni park na površini od 11.809 ha. Pod posebnom zaštitom je 1.375 ha smešteno u 13 manjih celina (rezervata). Moja stacionarna stanica je lugarska koliba na 1.450 m na lokalitetu Kadijevac, na istočnim padinama brda Jadovnik.

I tako, ispijavajući poslednje gutljaje toplog čaja, sad već prilično ugrejan, dodatno proveravam ornitološku i drugu opremu i krećem u prvi dan svog istraživanja. Sunce je izašlo, ali još uvek ne uspeva da se probije kroz brojne planinske vrhove i retku maglu. Već na prvim koracima primećujem neke ptice pevačice. Preleću između smrča, ali kako još nije potpuno svanulo, ne uspevam da raspoznam vrstu. Samo nagađam šta bi moglo da bude. U daljinu čujem pevanje planinske crvenorepkе *Phoenicurus ochrurus*, drozda pevača *Turdus philomelos* i drozda ogrličara *T. torquatus*. Preleće bučno jato drozdova imelaša *T. viscivorus*. Spuštam se niz strmu padinu uz mali potok i izlazim na regionalni asfaltni put koji povezuje naselje Suvo Rudište i Jošaničku Banju. Krećem ka Jošaničkoj Banji i posle 200 metara nailazim na mali betonski most preko Samokovske reke. Znajući iz iskustva da bi ovakvo mesto moglo da bude mamac za ptice, odlučujem da se prišunjam blizu vode i priklonim jednom omanjem žbunu kleke. I, zaista, uskoro se pojavljuju dva tipična predstavnika brzih planinskih reka i potoka, vodenkos *Cinclus cinclus* i potočna pliska *Motacilla cinerea*. Dok vodenkos nastavlja dalje uz reku tražeći samo njeni znane vodene beskičmenjake, muž-

Foto: Katarina Paunović

Gaćasta kukumavka *Aegolius funereus*

jak pliske počinje da peva s vrha drvenog stuba prepoznatljivu svadbenu pesmu. Neprimetno se iskradam s druge strane reke da ne bih uznemirio zanesenog pevača i nastavljam šumskim putem pored izletišta Kadijevac. Kako sam prvi put na Kopaoniku, i žečeći da izbegnem neprijatnosti i gubitak vremena, često gledam u planinarsku kartu da bih se orientisao i pratio kretanje. Suprotno mišljenjima, vrlo je lako izgubiti se ili dezorientisati u planinskim područjima. Pomažem se i GPS uređajem. Korisna sprava. Saznajem, recimo, da je tog jutra bilo svega 4 stepena. Nije ni čudno što sam promrzao. Nastavljam da pešačim duž izletišta i zalazim dublje u šumu. Potpuno se razdanilo i prvi jači sunčevi zraci počinju da dopiru do vlažnog šumskog tla, pa se i ptice potpuno aktiviraju. Već teško zapisujem vrste koje se, kao na traci, nižu na jednoj manjoj čistini u šumi, uz potok. Najbrojnije su obične zebe *Fringilla coelebs* i jelove senice *Parus ater*. Prate ih obični i vatroglav kraljići *Regulus regulus* i *R. ignicapillus*, šumska trepteljka *Anthus trivialis*, carići *Troglodytes troglodytes*, običan popić *Prunella modularis*, drozdovi. Negde u blizini pevaju zimovke *Pyrhulla pyrhulla*. U jednom trenutku, buku prekida mužjak kopca *Accipiter nisus* koji se pojavio na tridesetak metara, sletevši na suvu smrčevu granu. U kadžama drži ženku zebe koju je upravo ulovio. Nije ni čudo što su se ostale šumske ptice razbežale. Kasnije, tokom redovnih istraživanja, bolje sam upoznao ovu grabiljivicu i njegovu porodicu: u blizini pronalazim aktivno gnezdo u kome su, tokom juna, odrasla četiri ptića.

Foto: Draženka Rajković

Tresave

Gledajući u kartu, shvatam da se krećem ka rezervatu Jankove bare. Bare su naziv lokalnog stanovništva za tresave. Kopaonik je bogat tresavama. Pored nebrojeno mnogo malih i skrivenih u šumi, postoji i tri velike: Jankova, Crvena i Barska. Najveća i najpoznatija je Jankova bara, dugačka gotovo 700 m. Tresave su na Kopaoniku nastale kao posledica isparjenja mnogih potoka i depresija, a starost se procenjuje na više od 1000 godina. Odlikuju se specifičnim biljnim svetom i mahovinima iz roda *Sphagnum*, čijim truljenjem nastaje treset kao vrsta veoma plodnog zemljišta. Hodajući još petnaestak minuta, nailazim na drvenu tablu koja jasno označava najstroži stepen zaštite. Na tabli, osim lokaliteta Jankova bara, piše i zašto je lokalitet zaštićen. Navedeno je nekoliko vrsta orhideja i biljaka tresetnica. Pticići svet nije spomenut, pa mi taj detalj daje dodatni motiv da posmatram i izučavam ptice na ovoj lokaciji. I, zaista, bio je to dobar ptičarski dan. Osim već pobjrojanih češćih vrsta na ovom očuvanom staništu, počinju da se pojavljuju i ređe i skrivenije vrste. Mužjak crne žune *Dryocopus martius* je, sudeći po broju ivera i rupa, došao da se hrani na omiljenu smrču. Trula i napukla stabla privukla su i lokalni gnezdeći par dugokljunog puzića *Certhia familiaris* koji spretno puze po deblu. Kako je početak maja, brojni insekti i larve privučeni su vlažnošću tresave i mirišljavim biljem. Velika koncentracija insekata privlači i ptice koje se njima hrane. Posebno su brojne senice: čubasta *Parus cristatus*, jelova, a može da se vidi i neka planinska siva *P. montanus* i velika senica *P. major*. U daljini pažnju privlači krstarenje zmijara *Circaetus gallicus* i dva gavrana *Corvus corax* koja mu dosađuju napadima i graktanjem. Zadržavam se

Foto: Tomáš Belka

Brojne pretnje Kopaoniku

Nažalost, moram da spomenem brojne negativne uticaje koje sam primetio i koji su neminovni kada se sudare ljudski interesi i priroda. Intenzivno šumarstvo na mnogo mesta uzrokovalo je promenu staništa, odnosno fragmentaciju i podmlađivanje šuma. Takvom praksom menjaju se i stanišni uslovi, a samim tim i diverzitet ptica na pojedinim lokacijama. Češće i prilagodljivije vrste istiskuju ređe i stanišno zahtevnije, koje su primorane da se povuku na malobrojna očuvana staništa unutar strogih rezervata prvog stepena. S druge strane, stočarstvo je gotovo zamrlo na području Kopaonika, trenutno se napasa do 200 grla krupne stoke unutar Nacionalnog parka, dok ih je pre samo 30 godina bilo skoro tri hiljade. Nestanak stoke ima za posledicu zarastanje livada, pašnjaka i goleti, što je od krucijalnog značaja za neke vrste kakva je, recimo, balkanska ušata ševa *Eremophila alpestris balcanica* koja je, izgleda, iščezla s ovog područja kao i planinski popić *Prunella collaris*. Brojne divlje deponije, divlja gradnja i nekontrolisano izlivanje kanalizacije, dodatno ruže izgled i narušavaju i ovako krhku prirodnu ravnotežu prelepog mesta. U budućnosti je potrebno sprovoditi dugoročne programe i projekte i doneti nova zakonska akta kako bi se ovaj biser centralne Srbije i njegov živi svet bar delimično sačuvali za buduće naraštaje.

dugo na tresavi. Nailazim na neobično udubljenje sa visokom travom i tu, uz poj ptica i toplinu Sunca, spontano to nem u san.

Gaćasta kukumavka – na javi!

Budim se nekoliko sati kasnije. Sunce se već uveliko približilo zapadu, a ja odlučujem da još malo prošetam šumom. Posle kratkog hoda, uslediće najradosniji trenutak tokom ove posete Kopaoniku: pronalazim aktivno gnezdo gaćaste kukumavke *Aegolius funereus* sa pet jaja! Kasnije, tokom opsežnih istraživanja, redovno beležim gaćastu kukumavku i tvrdim da je Kopaonik najbolje mesto za slušanje i posmatranje ove vrste u Srbiji. Vrlo zadovoljan postignutim, polako se upućujem na konačište, gde će posle večere slatko zaspati. Naredna, ujedno

Foto: Tomáš Belka

Šumska šljuka *Scolopax rusticola*

i poslednja dva terenska dana, provodim obilazeći brojne lokalitete poput Kozjih stena, Barske i Samokovske reke i ski-centra na Suvom Rudištu. Na impozantnim Kozjim stenama, koje sa stenama na padinama Velike i Male Grede grade strmu i slabo pristupačnu klisuru Samokovske reke, možete posmatrati mnoge ptice grabljivice poput mišara *Buteo buteo*, osičara *Pernis apivorus*, surrog orla *Aquila chrysaetos* i sivog sokola *Falco peregrinus*. Na Barskoj reci brojni su krstokljuni *Loxia curvirostra* i šumske šljuke *Scolopax rusticola*, koje čete u večernjim satima videti u svadbenom letu. U degradiranim šumama oko ski-centra ima dosta običnih zviždaca *Phylloscopus collybita* i običnih popića. U hotelskom kompleksu skijaškog centra nalazim za nas verovatno češće, ali za ovo surovo podneblje jako retke vrste poput utine *Asio otus*, vetruške *Falco tinnunculus*, sive vrane *Corvus cornix*, vrapca pokućara *Passer domesticus* ili češljugara *Carduelis carduelis*. Napuštam Kopaonik ispunjenog srca i obećavam da će se iznova i iznova vraćati.

Draženko Rajković

Foto: Draženko Rajković

KLASA BEZ PREMCA

EL SWAROVSKI. DVOGLEDI SA SUPERIORNOM TEHNOLOGIJOM

Tako vidiš. Ovo je pogled iz vrlo daleke. Tako je dobiti vještice. El. pravoslovni vođa svog vijeća predstavlja u optici za daleku razdalju najbolje.

Budući drugi pogledi su posebno važne u vremenu kada su se približile prethodne i buduće — El. pravoslovni vođa vještice može da uspešno dođe.

To je vještina koja je moguća kroz njihov spisak vještice: da se smanji gubitak vještice, da se smanji potrošnja i da se smanji učinkovi.

Na drugom mjestu, takođe, je da se smanji vještice. El. pravoslovni vođa drugi pogledi vještice u vještice koje nisu vještice.

SEE THE UNSEEN
www.swarovskioptik.com

Swarovski Optik d.o.o.
Tel.: +385 1 220 744-0
info@swarovskioptik.hr
www.swarovskioptik.hr

SWAROVSKI
OPTIK

Foto reportaža: puzgavac *Tichodroma muraria*

Ptica s krilima boje crvenog vina

Jednog novembarskog jutra, dok su Požeška kotlina i Ovčarsko-kablar-ska klisura bili pod maglom, a Kablar okupan jesenjim suncem, i dok sam posmatrao gavranove kako izvode vratolomije u vazduhu, iznenada se iza jedne stene pojavila ptica s krilima boje crvenog vina. Prvi put sam je video u prirodi ali odmah sam znao da sam jedan od retkih srećnika u Srbiji koji vidi puzgavca, pticu planinskih litica i klisure u kojima sunce retko ima pristup. Ptica je nestala u jednom otvoru u steni i ja sam s nestrpljenjem čekao da se ponovo pojavi, ali ona je imala drugačije planove: tek početkom februara sledeće godine video sam puzgavca, ovaj put dve ptice. Do početka aprila više puta sam uživao u njihovom leptirastom letu i akrobacijama na stenama i u očekivanju da ću možda pratiti i gnežđenje na Kablaru, puzgavci su odjednom nestali i nije ih bilo do početka novembra. Ciklus pojavljivanja i

nestjanja nastavio se i narednih nekoliko godina i tada sam shvatio da ptice na Kablaru zimuju, a odlaze na drugo mesto kako bi se gnezdile i odgajale mlade. Prelistavajući literaturu, saznao sam da se gnezde u klisurama i kanjonom skoro vertikalnih litica, na mestima gde sunce nikada ne progreva i to objašnjava zašto ih nema na Kablaru u letnjim mesecima: njegove stene imaju južnu dispoziciju.

Prema njihovim dnevnim aktivnostima gotovo sam mogao da navijam sat, jer su se u određeno vreme pojavljivale na istim mestima. Redovno sam mogao da ih posmatram u ranim jutarnjim satima kako se spretno penju po stenama iznad isposnice sv. Save i Devičke stene i koriste sve svoje veštine da dođu do pukotina u kojima traže doručak. Kako je dan odmicao i vazduh postajao toplij, to se njihova aktivnost smanjivala i sve ređe sam ih viđao. Imao sam utisak da me se uop-

še ne plaše i da bih možda mogao i da ih dohvatom rukom, ali pregledom fotografija video sam da su ipak krajicom oka pratile gde sam i kuda se krećem. Puzgavci su stalno u pokretu i zato je teško napraviti fotografiju, jer ne postoji trenutak kada mirno stoje na jednom mestu, makar na par sekundi. Ipak, znali su da nagrade moje strpljenje povremenim širenjem krila, kada ona zasijaju u punom sjaju i tada te ptice najviše podsećaju na velike leptire koji su zalutali u ovo stenovito carstvo.

Druženje s puzgavcima nastavilo se i ove godine. Sve je kao onda kada sam ovu pticu s krilima boje crvenog vina video prvi put: dobro poznata staza koja vodi do stene iza koje se pojavljuje ptica koja da me pozdravlja i poziva da i ovu zimu provedem s njom i tako do aprila, kada ćemo se ponovo rastati do sledeće jeseni.

Tekst i fotografije Brano Rudić

Portreti ljubitelja ptica

Robert Kučo: Jedina buka koja mi godi je cvrkut ptica

Rođen sam 1980. u Stanišiću, živim u Novom Sadu, ekonomista sam, oženjen i zaposlen kao predstavnik prodaje. Bavim se istraživanjem lokalne istorije i formalni sam član Ekološkog pokreta Stanišića.

Nas u Društvu za zaštitu i proučavanje ptica Srbije neretko doživljavaju kao potpuno i, često, jednostrano posvećene

Slobodan Ivić: Ptice su više od karike u lancu ishrane

Zovem se Slobodan Ivić. Trenutno živim i radim na relaciji Beograd–Velika Plana. Ljubav prema životinjskom i biljnog svetu seže još u rano detinjstvo. Moj prvi bukvaren bio je živi svet pod otvorenim nebom. Logičan sled bio je da čitav život posvetim prirodnim naukama. S obzirom na to da se sada profesionalno bavim prevencijom, profilaksom i lečenjem ljudi, bilo je neophodno da tokom školovanja steknem određena znanja i veste iz različitih bioloških disciplina. Naučnim saznavanjem kako funkcioniše živi svet na nivou ćelija, reprodukcije i kakav je njegov značaj, zavoleo sam životinje, pre svega ptice. Oblasti prema kojima imam najviše afiniteta su genetika i patologija ptica.

isključivo pticama i prirodi. Kako ste Vi povezani s pticama i koliko Vam znače?

Možda zvuči malo pesnički, ali pesmu ptica čujem samo kad sam u Stanišiću. Svako jutro budi me gugutanje gugtke koja se gnezdi u smrči ispred mog prozora već više od dvadeset godina. Kad me probudi gugtanje, znam da sam kod kuće. S pticama sam povezan od malih nogu, što je normalno za dete koje odrasta na selu. Imati patku, gusku i desetine kokošaka u dvorištu, za moje drugare i mene bilo je normalno, a kasnije smo počeli da držimo i golubove. Pošto prostor za igru nije bio ograničen samo na ulicu u kojoj smo rođeni, već se odrastanjem širio na okolne livade i polja, tako smo upoznavali svet divljih ptica. Otkad živim u gradu, jedina buka koja mi godi je cvrkut ptica!

Koliko važnim smatraste zaštitu ptica i prirode i vidite li svoj doprinos tome?

Zaštita prirode i ptica za mene su veoma važni. Smatram da se većina naših sugrađana jako bahato odnosi prema prirodnom okruženju. Ne živim u iluziji da će se situacija promeniti preko noći, niti hvatom za rukav svakog ko na ulici baci pikantne

vac, ali trudim se da dâm neki doprinos zaštiti ptica i životne sredine. Sve manje sam u prilici da učestvujem u konkretnoj akciji, ali kroz tekstove o spomenicima kulture provlačim ideju i o zaštiti njihove prirodne okoline i poveznosti arhitektonskih celina s florom i faunom u okruženju.

Da li ste upoznali rad DZPPS i kako ga ocenjujete? Čitate li magazin "Detlić"?

Rad DZPPS verovatno bolje poznam od prosečnog stanovnika Srbije, pošto sam okružen osobama koje saraduju s Društvom ili aktivno učestvuju u njegovom radu. Veoma mi se dopada delatnost Društva i nadam se da će mnogo više njih prepoznati značaj i dati mu konkretnu podršku! Časopis *Detlić* verovatno nikad ne bih otkrio da ne poznajem pojedince koji su aktivni u zaštiti ptica. Mislim da je časopis dostupan uskom krugu ljudi i da bi trebalo više poraditi na njegovoj promociji. Sadržaj je zanimljiv, dizajn magazina je moderan i privlačan. Posebno su zanimljive reportaže i putopisi. Dobar je izbor fotografija koje ilustruju tekstove.

Razgovarao: Dejan Đapić

Nas u Društvu za zaštitu i proučavanje ptica Srbije neretko doživljavaju kao potpuno i, često, jednostrano posvećene isključivo pticama i prirodi. Kako ste Vi povezani s pticama i koliko Vam znače?

Ovo pitanje može se posmatrati s dva aspekta. Elementarni problem našeg društva je nedovoljna edukovanost o značaju ptica, njihovih staništa, ali i o postojanju simbioze čoveka i ptica. Osmišljavanjem projekata i njihovom realizacijom treba skrenuti pažnju da je naše angažovanje izuzetno značajno za čitavo čovečanstvo. Za mene su ptice više od karike u lancu ishrane. One su smisao mog postojanja, udahnjuju energiju, a melodičnost njihovog pojave daje novi impuls životu. S druge strane, moji afiniteti i angažovanja su raznoliki, pored stručnog usavršavanja postoji i sklonost ka umetnosti i drugim disciplinama tako da se u mom slučaju ne može govoriti isključivo o povezanosti s prirodom i pticama.

Koliko važnim smatraste zaštitu ptica i prirode i vidite li svoj doprinos tome?

Zaštita biodiverziteta je imperativ svakog pojedinca ali i čitave društve-

ne zajednice, uključujući sve sektore. Veoma je važno da svi prepoznamo ulogu i način na koji možemo dati doprinos. Što se tiče mog udelu, sa sigurnošću tvrdim da sam tokom višegodišnjeg i samostalnog delovanja mnogo toga već uradio, a na zadovoljstvo ptica.

Da li ste upoznali rad DZPPS i kako ga ocenjujete? Čitate li magazin „Detlić“?

Rad DZPPS svakako se mora stalno unapređivati. Koliko je meni poznato, kod nas ne postoji dovoljan broj ornitologa. Zato treba uključiti sve postojeće kapacitete, sve ljubitelje, pa i najviše državne strukture u zaštiti i očuvanju ptica i njihovih staništa. Svakako, značajnu ulogu mora imati DZPPS kao vodeća organizacija s već stečenim dugogodišnjim iskustvom i ekspertima koji su edukovani u tom pravcu. Smatram da veliki doprinos mogu dati i osobe koje to ne rade iz profesionalnih odnosno materijalnih razloga, već kojima je ideja vodilja isključivo ljubav prema pticama.

Razgovarao: Marko Tucakov

Brojanje za Evropu

Foto: BirdLife International

Tokom 2003. DZPPS je napravio kaptalni korak u poznavanju ptica Srbije: te godine prvi put su procenjene populacije svih vrsta ptica koje se gnezde na teritoriji naše zemlje. Procene su se zatim našle u publikaciji *Birds in Europe 2*, u kojoj se nalaze procene populacija i trendova svih gnezdarica (i većeg broja zimovalica) Evrope. Ova publikacija imala je nemerljiv značaj u poznavanju faune ptica Evrope, u političkim i pravnim dokumentima koji se tiču zaštite ptica i u stvaranju osnove za buduća praćenja stanja populacija ptica, a DZPPS je imao ključnu ulogu u uspehu projekta u Srbiji.

Nakon deset godina, došlo je vreme da se izradi nova publikacija u kojoj će biti predstavljene procene populacija i trendova evropskih gnezdarica. Budući

da publikacija *Birds in Europe 3* treba da se završi do kraja 2014, BirdLife International je, u saradnji s brojnim partnerima, u Mikulovu (Češka) organizovao sastanak radi pripreme publikacije. Na kratkom sastanku, od 8. do 10. februara 2012, predstavljeni su okvirni rokovi za pojedine faze izrade publikacije, raspravljalo se o spornim aspektima u metodološkom pristupu i prezentovano je više programa cenzusa pojedinih vrsta ili grupa u Evropi. Dosta pažnje posvećeno je i harmonizaciji programa na izradi *Birds in Europe 3*, Evropskog atlasa gnezdarica (čija će izrada biti sprovedena do 2020), izveštaja o stanju populacija ptica Evropskoj Komisiji (obaveza članica EU) i IUCN-ove Crvene liste ptica Evrope. Bila nam je velika čast što je učešće Srbije u izradi

„Birds in Europe“ je kamen temeljac pozitivnih promena za ptice

Prethodna dva izdanja pregleda *Birds in Europe*, publikovana 1994. i 2004, imala su izuzetan efekat na zaštitu, istraživanja i kreiranje politike. Prvi pregled otkrio je opšte opadanje brojnosti ptica u poljoprivrednim područjima širom Evrope i pomogao da agroekološke mere postanu obavezne u okviru zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije. Drugi pregled naglasio je ne-povoljno stanje ptica selica na duge razdaljine, ali je pokazao i da je Direktiva o pticama EU imala značajno pozitivan uticaj na retke i ugrožene vrste koje čuva putem mreže Natura 2000 i mreže zaštićenih područja.

Izjava BirdLife International,
5. april 2012.

Birds in Europe 2 javno pohvaljeno, a iskazana su i velika očekivanja od napretka ornitologije u Srbiji. Na ovom značajnom sastanku Srbiju su zastupali Slobodan Puzović, Milan Ružić i Dimitrije Radišić.

Dimitrije Radišić

Skupština Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije

26. MAJ 2012, NOVI SAD.

Fotografije: Katarina Paunović

Eksperimenti s veštačkim jajima

Dana 8. maja 2012. na novosadskom Departmanu za biologiju i ekologiju (DBE), dr Jene Purger s Univerziteta u Pečuju održao je predavanje "Eksperimenti s veštačkim gnezdima: tumačenje rezultata i njihov značaj za poznavanje uspešnosti gnežđenja" za studente, profesore i saradnike DBE, članove našeg Društva i ljubitelje ptica.

Purger već dugo vrši eksperimentalna istraživanja s veštačkim gnezdima i navodi da najveći uticaj na uspešnost gnežđenja ima predacija. U svojim eksperimentima, između ostalog, koristio je jaja od plastelina kako bi došao do saznanja koje vrste predatora napadaju gnezda, odnosno jaja određenih vrsta. Plastelinska jaja napadali su predatori gotovo u istom procentu kao i prava, a što je još važnije, na njima je, nakon napada, ostajao otisak zuba ili kljuna vrste agresora. Profesor je objasnio i kako se prave gnezda za određene vrste i na šta treba обратити pažnju prilikom postavljanja gnezda.

Aleksandra Petrović

Kućice za sive vetruske i u Bačkom Brestovcu

Aktivisti Ekološkog pokreta Odžaka s podružnicom Bački Brestovac, zajedno sa članovima Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, iskoristili su lepo vreme 25. 3. 2012. da postave tri duplje za sive vetruske (*Falco sparverius*). Postavljene su na stablima u Titovom gaju u Bačkom Brestovcu. Nekoliko stotina metara od ovog lokaliteta nalazi se kolonija gačaca u kojoj se gnezdi do sada jedini par sivih vetruski. Nadamo se da će bar neka od ovih duplji biti naseljena.

tekst i fotografija: Magdalena Grahovac

Ubica mišara proglašen krivim

Godinu dana nakon podnošenja prijave za krivolov nad mišarem *Buteo buteo* u Tometinom polju kod Požege, počelo je suđenje Predislavu Matoviću za izvršeno krivično delo. Osnovi sud u Požegi imao je tri pretresa, da bi na poslednjem, januara 2012, okrivljeni proglašen

Učenici iz Sakula pobedili na kvizu

Utek predizborne kampanje, političkih borbi i svega što nose izbori, u Sakulama smo 22. aprila 2012. odmorili mozak i dušu uživajući u skromnoj i predivnoj manifestaciji. Festival rode održan je u organizaciji Opštine Opovo i Osnovne škole „Zoran Petrović“ Sakule, uz sadejstvo Udruženja za zaštitu ptica „Roda Baranda“ i Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode u Sakulama. Da podsetimo, Sakule je mesto s najvećim brojem aktivnih gnezda roda u Srbiji i na taj način ovo mesto postalo je kandidat za status evropskog sela rode.

U sportskoj sali osnovne škole postavljena je izložba likovnih radova učenika o rodama, radovi dece sa smetnjema u razvoju koja pohađaju kreativnu radionicu Društva za MNRO „Pčelica“ i zaista fantastična postavka oslikanih majica čija je kreativna moderatorka bila Mira Vučković iz Opova. Nakon otvaranja izložbe organizovan je kviz o poznavanju belih roda, na kome je učestvovalo pet ekipa iz Barande, Sakula, Sefkerina i Opova (dve

ekipe). Prisutnim ornitolozima učenici su pokazali izvanredno znanje, ali aplauze i čestitke zaslužila je šarmantna voditeljka kviza, profesorka Suzana Hasani koja je izvanredno vodila kviz. Između pitanja upoznala nas je sa istorijskim, lingvističkim, mitološkim, biološkim i drugim predstavama o belim rodama. Na kraju takmičenja, korak ispred ostalih bili su učenici ekipa domaćina iz Sakula.

Po završetku kviza učesnici su se premestili u salu Doma kulture, gde je održana projekcija filma *Bele rode moje ravnice*, autora Olivera Fojkara iz Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode. Prisutnima se obratio ornitolog Nikola Stojnić i održao predavanje o belim rodoma. Naravno, ovakav događaj po pravilu završio se obilaskom terena, tako da su svi zainteresovani imali priliku da na jezeru (ribnjaku), posmatraju ptice pomoću najboljih optičkih teleskopa koje su doneli gosti iz Pokrajinskog zavoda.

Tekst i fotografije Čedomir Vučković

Rusanda spremnija za ekoturiste

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, uz pomoć nemačke fondacije EuroNatur, Pokrajinskog sekretarijata za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine i Banje Rusanda, radi na poboljšanju uslova za prijem ekoturista, pre svih posmatrača ptica na Rusandi. Tokom ovog proleća izrađene su i postavljene dve informativne table o pticama u parku i na jezeru, a

do kraja godine biće napravljena visoka osmatračnica za posmatranje i fotografisanje ptica. Naša želja je da ovaj izuzetno vredan lokalitet poseti što više ljudi iz Srbije i inostranstva s ciljem da uživaju u prirodnim lepotama, nauče da razlikuju ptice, upoznaju rad Društva i da se uključe u naše projekte.

Tekst i fotografija: Milan Ružić

krivim za delo zlostavljanja i ubijanja životinja i određena mu je kazna u iznosu 50.000 dinara. Na ovu presudu reagovao je javni tužilac i tražio povećanje kazne na 100.000 dinara, što je Zakonom najmanja propisana kazna za delo koje se optuženom stavlja na teret. U martu 2012. Apelacioni sud u Kragujevcu preinačio je novčanu kaznu na 100.000 dinara. Iako je naše Društvo ovaj slučaj vrlo uspešno dovelo do kraja, pravda je ostala uskraćena za propisivanje kazne za ubijanje stroga zaštićene vrste, koja iznosi dodatnih 200.000 dinara. U narednom periodu uložićemo dodatne snage da se pomenuti krivolovac propisno kazni i time svima stavi do znanja da državni organi i građani Srbije neće tolerisati ugrožavanje ptica i prirode.

Milan Ružić

Kućice za sive vetruške u jugoistočnom Banatu

Tokom marta i aprila, na četiri lokaliteta u jugoistočnom Banatu postavljeno je ukupno 45 kućica za gnezđenje sivih vetruški (*Falco vespertinus*). U Malom ritu kod Vršca i u neposrednoj blizini Vatina i Velikog Gaja kućice smo postavili na zasadima klonskih topola, na mestima koja smo procenili da su najpovoljnija za njihovo gnezđenje. Na tom području sive vetruške su ne tako davno živele u kolonijama gačaca, ali njihovim nestankom, pre svega zbog seć stabala na kojima su boravili, nestale su i sive vetruške. Poslednje zabeleženo gnezđenje bilo je 2006.

Tekst i fotografija: Ivan Đorđević

Ptice na žici

Povodom Dana Zemlje na Adi Hiji organizovan je festival Supernatural. Liga za ornitološku akciju Srbije dobila je svoj štand i priliku da postavi izložbu fotografija ptica. Budući da se dešavanje odvija na Adi Hiji, unutar IBA „Ušće Save u Dunav“ predstavljene su vrste karakteristične za ovo područje. Autori su se odazvali s raznih strana – Brano s Uvca, Magdalena iz Novog Sada,

Sumy Falco iz Bosne i Hercegovine, Danilo i Vera iz Zrenjanina, Goran iz Šipova, Miloš iz Zaječara, Vlada, Gordan i Slobodan iz Beograda. Raslo je jato ptica koje smo poslali organizatoru da ga pušti na Adu Huju. Kada je festival najzad otvoren, iza štanda LOA-e nije bilo panoa s našim pticama.

Panoi nisu ni stigli... Naše fotografije su složene, potpisane i razapete na ogradu. Umesto razočaranja, ubrzo je postalo jasno da je ovako, zapravo, bolje! Poređane su kao ptice na žici i sunčan dan samo im je ulepšao boje. Posetioci, veliki i mali,

uživali su u fotografijama, a možda su nešto i naučili o pticama. Jedno od zanimljivijih pitanja bilo je – ko je samo smislio sva ta vickasta imena pticama... One se stvarno tako zovu?

Tekst i fotografija: Snežana Panjković

Kraljevski čukovi

U okviru projekta „Urbani biodiverzitet – aktivna zaštita i značaj“ koji je realizovalo Kraljevsko akademsko prirodnjačko društvo „Balkan“ u Kraljevu a finansirao Grad Kraljevo, u saradnji sa učenicima PHŠ „Dr Đorđe Radić“, u gradskim parkovima postavljeno je 25 veštačkih duplji za čukove (*Otus scops*). Lokacije su birane na osnovu istraživanja gradskih parkova prethodnih godina, na mestima gde su registrovani

čukovi, a ne postoje adekvantne prirodne duplje za gnezdenje. Nakon ove faze, u saradnji s Veterinarskim specijalističkim institutom u Kraljevu usledio je monitoring veštačkih duplji (zauzetost kućica, uspešnost gnezdenja, markiranje mladunaca) i monitoring zdravstvenog stanja čukova. Nakon prve sezone monitoringa ukupno je zauzeto pet kućica s leglima (jajima i mladuncima), a 12 mladunaca je markirano aluminijumskim prstenovima.

Tekst i fotografija: Miloš Radaković

Prvi zimski kamp

U periodu od 27. januara do 4. februara 2012. održan je Prvi međunarodni zimski ornitološki kamp za prstenovanje sova i dnevnih grabljlivica u Srbiji u organizaciji Centra za zaštitu sova Srbije. Kamp je bio smešten u srednjem Banatu, u banji Rusanda, dok su ptice hvatane i obeležavane i Melencima, Kumanima i Tordi. Osnovni cilj radionice bio je obuka i upoznavanje učesnika s tehnikom krilnog markiranja utina *Asio otus*. Gosti ornitolozi iz Belgije, Letonije i Slovačke i učesnici iz Srbije bili su u mogućnosti da vide i nauče jedni od drugih tehnike hvatanja, manipulisanja i obeležavanja grabljlivica. U radu je aktivno učestvovava-

lo 13 istraživača. Tokom kampa markirane su ukupno 64 sove utine, jedna kukuvičija *Tyto alba* i jedan mišar *Buteo buteo*. Pored standardnih aluminijumskih prstenova, utine su obeležene i krilnim markerima u boji. Time je Srbija i zvanično postala tek treća zemlja na svetu u kojoj se na ovaj način obeležavaju sove utine. Nestrpljivo iščekujemo narednu zimu, kada planiramo da organizujemo i Drugi zimski ornitološki kamp. Zahvaljujemo rukovodstvu i radnicima Specijalne bolnice za rehabilitaciju „Rusanda“, koji su najsrdačnije pomogli rad kampa.

Draženka Rajković

Jadranski selidbeni put u fokusu

Nase Društvo je od 2012. uključeno u veliki međunarodni projekat „Adriatic Flyway II“, koji vodi nemačka organizacija EuroNatur, a finansira MAVA fondacija iz Švajcarske. Tokom dve godine radićemo zajedno s Asocijacijom za zaštitu živog sveta vodenih staništa Albanije, Ornitoloskim društvom „Naše ptice“ iz Bosne i Hercegovine, Hrvatskim društvom za zaštitu ptica i prirode, Centrom za zaštitu i proučavanje ptica iz Crne Gore i Društvom za posmatranje i proučavanje ptica

Slovenije. Glavni ciljevi projekta su jačanje zaštite od lova na važnim odmorištima ptica kroz unapređenje upravljanja, obrazovanje, monitoring, lobiranje i snaženje svesti o značaju zaštite ptica i borba protiv nelegalnog lova u regionu. Specijalni rezervat prirode i Međunarodno značajno područje za ptice (IBA) „Slano Kopovo“ biće promovisano kao uspešan primer područja na kome je zabranjen lov.

Milan Ružić

Crno-bele muharice u središtu projekta

DZPPS je od 2012. uključen u projekt istraživanja specijalizacije crno-belih muharica u Evropi, koji vodi Departman za evolutivnu biologiju Univerziteta Upsala, Švedska. Vođa projekta je prof. dr Hans Elegren, a dr Reto Buri, koji je posetio Srbiju u junu ove godine, zadužen je za rad na populacionoj genetičkoj ovi vrsta. Ovaj projekat traje više od 10 godina, a dugoročni cilj je utvrđivanje regionalnog genoma koji učestvuju u reproduktivnoj izolaciji crnovrate *Ficedula hypoleuca*, belovrate *F. albicollis* i istočne belovrate muharice (*F. semitorquata*). Budući da je Srbija jedna od retkih država u Evropi u kojoj je zabeleženo gnezđenje

sve tri vrste crno-belih muharica, naučnici su izrazili želju da s nama rade na istraživanju ali i zaštiti pomenutih vrsta. S tim u vezi, u Specijalnom rezervatu prirode „Gornje Podunavlje“ i Nacionalnom parku „Fruška gora“ napravljeno je i postavljeno pedeset kućica za gnezđenje belovratih muharica, a četrdeset kućica postavljeno je za istočnu belovratu muharicu u predelu izuzetnih odlika „Dolina Pčinje“. Zahvaljujemo upravama zaštićenih područja na pomoći tokom terenskog rada i zalaganju za monitoring i zaštitu ugroženih vrsta ptica.

Milan Ružić

DOŽVITE NESVAKIDAŠNJE

U svakodnevnim životima, često se ne mogu dobiti dovoljno vremena da se uključi u interesantne aktivnosti. Međutim, nekih je potreban posebni razlog - želja za novim iskustvima, potreba opštih znanja ili jednostavno želja da se uživa u svetu prirode. Ovi su samo primjeri za razne mogućnosti uživanja, ali nisu sve. Nikada nije bilo tako lako i ugodno da se doživite nešto novo. Sada je to moguće, jer s Nikon Sport Optics dobijate kompletne informacije o svom okruženju. Na ovaj način, možete da uživate u prirodi, u sportu, u vožnji, u putovanjima i u mnogim drugim aktivnostima. Ovi modeli su dizajnirani za upotrebu u ekstremnim uslovima, uključujući napredne funkcije za snimanje u pokretu (pomoću GPS-a, kompas-a i GPS-a) i posebne funkcije za loptu (izrađene od kvalitetne staklene optike i sa posebnim dizajnom). Ovi modeli su dizajnirani za upotrebu u ekstremnim uslovima, uključujući napredne funkcije za snimanje u pokretu (pomoću GPS-a, kompas-a i GPS-a) i posebne funkcije za loptu (izrađene od kvalitetne staklene optike i sa posebnim dizajnom).

Nikon

SPORT OPTICS

www.nikon-sport-optics.com

Nikon Sport Optics

Više ptica, manje tekunica

Dana 19. maja 2012. Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije organizovalo je izlet na kome su članovi, simpatizeri Društva i ljubitelji prirode upoznali prirodne raznovrsnosti južnog Banata. Grupa od 23 učesnika iz Novog Sada,

Zrenjanina, Beograda i Vršca, predvođena Milanom Ružićem, potpredsednikom DZPPS i organizatorom izleta i Milivojem Vučanovićem, čuvarom prirode na Vršačkim planinama, obišla je zaštićeno područje Vršačke planine i lokalitet Mali

pesak na Deliblatskoj peščari. Prilikom pešačke ture posmatrano je 75 vrsta ptica. Jedna od zanimljivosti bio je leganj *Caprimulgus europaeus*, kog mnogi učesnici izleta nikada ranije nisu videli. Nažalost, našli smo ga mrtvog na putu na Bregu. Posebno oduševljenje izazvao je par modrovrsana *Coracias garrulus* na Malom pesku, koje su letele u blizini veštačke duplje, što može da ukaže na moguće gnežđenje koje ranije nije zabeleženo na ovom lokalitetu. Osim drugih interesantih vrsta ptica kao što su grilice *Streptopelia turtur*, pčelarice *Merops apiaster*, bilo je zanimljivo videti i neke retke vrste gmizavaca – smuka *Zamenis longissimus*, stepskog guštera *Podarcis taurica* i samo jednu tekunicu *Spermophilus citellus*, čija je brojnost na Peščari u zabrinjavajućem padu u odnosu na prethodne godine.

Tekst i fotografija: Katarina Paunović

Započeto kolor markiranje obične vetruške

Park u banji Rusanda je lokacija na kojoj tim iz DZPPS i Centra za zaštitu sova Srbije od 2008. prati gnežđenje obične vetruške *Falco tinnunculus*, sive vetruške *F. vespertinus* i utine *Asio otus*. U pomenutom parku gnezdi se verovatno najgušća populacija obične vetruške na planeti, što je pojava koja zavređuje dugoročni monitoring. Od 2008. do 2011. u Rusandi je metalnim prstenovima obeleženo, uglavnom na gnezdima, oko 150 običnih vetruški, ali procenat nalaza bio je jako mali. Razlog je pre svega nemogućnost očitavanja metalnih prstenova sa daljine. To nas je navelo da započnemo obeležavanje plastičnim prstenovima u boji. Prstenovi su plavi, sa dva bela slova i jednim brojem, a gornji rub prstena je beo. Plastični prstenovi postavljaju se na desnu nogu, a metalni na levu. Donatori akcije su Erwin Kohler i Dieter Bock iz NABU grupe iz grada Schwäbisch Hall u Nemačkoj, na čemu im najsrdačnije zahvaljujemo.

Tekst i fotografija: Milan Ružić

Pomoć prijatelja za ekspediciju "Negotinska krajna 2012"

U periodu od 2.7. do 6.7.2012. organizovana je četvrta po redu ornitološka ekspedicija u Negotinskoj krajini. U ekspediciji su učestvovali članovi DZPPS Milan Ružić, Katarina Paunović, Slobodan Knežević i Dimitrije Radišić, pojačani filmskom ekipom serijala „Gradske ptice“ (Srđan Đuranović i Milan Teofilović). Ovom prilikom obiđeno je više lokaliteta (Mala Vrbica, šljunkare kod Radujevca, klisura Vratne, okolina Srbova i Kobišnice, livade kod Mihajlova i Kamenice i dr) na kojima je zabeleženo dosta interesantnih ornitoloških poslastica, kao što su crna roda *Ciconia nigra*, zmijar *Circaetus gallicus*, osičar *Pernis apivorus*, buljina *Bubo bubo*, modrovранa *Coracias garrulus*, sivi svračak *Lanius minor*, španski vrabac *Passer his-*

spaniolensis, crnoglava strnadica *Emberiza melanocephala*. Vrhunac ekspedicije bilo je otkriće uspešnog gnežđenja modrovrane u kutiji postavljenoj prošle godine za tu vrstu na banderi kod Srbova. Četiri mladunca modrovrane su prstenovana, a cela akcija zabeležena

je kamerom. Ekspediciju je ovog puta pomoglo dosta prijatelja DZPPS iz Negotinske krajne, kojima se ovim putem srdačno zahvaljujemo.

Fotografije: Katarina Paunović

Tekst: Dimitrije Radišić

Kućice za modrovrane kod Apatina

Na slatini u okolini Apatina na lokalitetu Kurjačica, 25. maja ove godine na betonske bandere postavljeno je pet veštačkih duplji tj. kućica za gnežđenje modrovrana. Uz pomoć zaposlenih u „Elektrovojvodini“ kućice su postavljene na najboljim izabranim mestima i u velikoj nadi očekujemo njihovo naseljavanje modrovranama već sledeće

godine. U akciji postavljanja kućica učestvovali su Dragan Guša i Dalibor Kuruc iz „Elektrovojvodine“ i Nenad Spremo iz Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije. Zahvaljujemo „Elektrovojvodini“ na uspešnoj saradnji i Bojanu Guslovu koji je pomogao u izradi kućica.

Tekst i fotografija: Nenad Spremo

Ptice markarice (3)

Dana 7. februara 1994. izlazi prigodno izdanje *Zaštićene životinjske vrste, ptice grabljivice*. Likovno je marke obradila M. Kalezić-Krajinović, a štampa ih Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži četiri marke na kojima su prikazane bela kanja *Neophron percnopterus* (0,80 din), stepski soko *Falco cherrug* (0,80 din), riđi mišar *Buteo rufinus* (0,80 din) i belonokta vetruska *Falco naumanni* (0,80 din).

Dana 6. maja 1995. izlazi prigodno izdanje *Evropa – mir i sloboda*. Likovna obrada R. Bojanović, štampa Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži dve marke. Na prvoj je bradan *Gypaetus barbatus* (0,60 din) nad planinskim motivom.

Dana 10. jula 1995. štampano je prigodno izdanje *Evropska zaštita prirode*. Likovno je marke obradila M. Kalezić, a štampa ih Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži dve marke. Na prvoj je planinska ušata ševa *Eremophila alpestris* (0,60 din) na Rtnju.

Dana 28. juna 1996. ponovo izlazi prigodno izdanje *Evropska zaštita prirode*. Likovno je marake uradila M. Kalezić, a štampa ih Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži dve marke na kojima su prikazane ptice Obedske bare: kašičar *Platalea leucorodia* (2,50 din) i ražanj *Plegadis falcinellus* (5 din).

Dana 25. septembra 1996. pojavljuje se prigodno izdanje *Šezdeset godina Zoološkog vrta u Beogradu*. Likovna obrada maraka M. Kalezić, štampa Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži četiri marke, a na dve su prikazane palmov kakadu *Probosciger aterrimus* (1,50 din) i šipmekjerov krunasti golub *Goura scheepmakeri* (2,50 din).

Dana 21. februara 1997. izašlo je prigodno izdanje *Zaštićene životinjske vrste, šumske ptice*. Likovna obrada maraka M. Kalezić, štampa Zavod za izradu novčanica Beograd. U seriji se nalaze marke na kojima su veliki detlić *Dendrocopos major* (1,50 din), čubasta senica *Parus cristatus* (1,50 din), lešnikara *Nucifraga caryocatactes* (2,50 din) i crvendač *Eri-thacus rubecula* (2,50 din).

Dana 2. septembra 1998. izašlo je prigodno izdanje *Zaštićene životinjske vrste*, posvećeno Zavodu za zaštitu prirode Srbije povodom pedesetogodišnjice postojanja. Likovna obrada maraka M. Kalezić, štampa Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži četiri marke na kojima je ukomponovan emblem Zavoda. Na dve marke su ptice mali ždral *Grus virgo* (2 din) i krstokljun *Loxia curvirostra* (5 din).

Dana 5. maja 1999. izlazi *Evropa – nacionalni parkovi*. Likovna obrada maraka R. Bojanović, štampa Curvoisier, Švajcarska. Serija sadrži dve marke. Na prvoj je prikazan sivi soko *Falco peregrinus* (6 din) na Kopaoniku, a na drugoj Lovćen.

Dana 14. marta 2000. izašlo je prigodno izdanje Zaštićene životinjske vrste, jarebic: WWF. Likovna obrada maraka R. Bojanić, štampa Curvoisier, Švajcarska. Serija sadrži četiri marke, dve prikazuju jarebicu *Perdix perdix* (10 din), a druge dve kamenjarku *Alectoris graeca* (10 din).

Dana 4. maja 2000. izlazi prigodno izdanje Evropska zaštita prirode. Likovna obrada maraka R. Bojanić, štampa Curvoisier, Švajcarska. Serija ima dve marke. Prva predstavlja gladno potomstvo (čovećja ruka hrani ptice seoske laste *Hirundo rustica* u gnezdu, 30 din)

Dana 28. juna 2000. štampano je prigodno izdanje posvećeno XXVII olimpijskim igrama, Sidnej, Australija. Nacrt Radomira Bojanića štampao je Forum, Novi Sad. U seriji sve četiri marke prikazuju siluetu ptice emu *Dromaius novaehollandiae* (6, 12, 24, i 30 din), a na poslednjoj je žutoćubi kakadu *Cacatua galerita* (30 din).

Dana 23. februara 2001. izašlo je prigodno izdanje Zaštićene životinjske vrste, 50 godina Zoo vrta Palić. Likovna obrada M. Kalezić, štampa Forum. Serija sadrži četiri marke, a na jednoj je peruanski pingvin *Pheniscus humboldti* (30 din).

Dana 4. maja 2001. izlazi prigodno izdanje Evropa – vode, nacionalno blago. Likovna obrada Radomir Bojanić, štampa Curvoisier, Švajcarska. Serija ima dve marke, na jednoj je prikazan kanjon Jerme s jastrebom *Accipiter gentilis* u letu (45 din).

Dana 22. juna 2001. izlazi prigodno izdanje Evropska zaštita prirode. Likovna obrada maraka Marina Kalezić, štampa Curvoisier, Švajcarska. Serija ima dve marke. Na prvoj je Ludoško jezero sa žu-

tom čapljom *Ardeola ralloides* (30 din), a na drugoj Stari Begej – Carska bara sa belom rodom *Ciconia ciconia* u letu (45 din).

Dan 22. februara 2002. pojavilo se prigodno izdanje Zaštićene životinjske vrste, ptice pevačice. Likovna obrada maraka M. Kalezić, štampa Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži četiri marke na kojima su crnogлавa travarka *Saxicola rubicola* (7 din), obična travarka *Saxicola rubetra* (14 din), plava senica *Parus caeruleus* (26,20 din) i drozd pevač *Turdus philomelos* (28,70 din).

Miodrag Čosović

Zavod za zaštitu prirode Srbije (2010): Ptica i čovek. Naučno-dokumentarni film (30 min). Scenario i režija: Siniša Aleksić; stručni saradnici: Bratislav Grubač, dr Gabor Mesaroš i Bogdan Šojić; snimatelj: Marko Luković. COBISS.SR-ID 187634700

IFilmska izdanja Zavoda za zaštitu prirode Srbije u kojima su ptice glavna tema, skoro da postaju redovna pojava. Nakon filmova o priateljima štiglicima, orlovi ma krstašima i ravnicaškim rodama, dobijamo novi popularni, dokumentarni film o pticama, tačnije o odnosu čoveka i ptice. Pošto je taj odnos složen i raznovrstan, sam naslov ne otkriva šta je

zapravo priča filma. Već nakon nekoliko kadrova postaje jasno da se film fokusira na specifičan aspekt zaštite ptica, na spašavanje i lečenje povređenih jedinki. Doduše, reditelj je pokušao da uklopi i druge odnose ptica i čoveka, pa se pomalo nezgrapno u filmu pojavljuju i priče o monitoringu i prstenovanju.

Film je kolaž nekoliko priča koje prate povređene ptice i ljudi koji brinu o njima. Glavni akteri su ptice grabljivice koje su imale tu sreću da ih ljudi pronađu i spasu: beloglavi sup, suri orao i orao krstaš. Priča o mladom orlu krstašu najkompletnija je i najupečatljivija. Slučaj spasavanja, rehabilitacije i puštanja ptice u prirodu lepo je ispraćen, jednostavno objašnjava neupućenom gledaocu ceo postupak i daje filmu obrazovnu vrednost. Ova priča možda najviše opravdava naziv filma jer prikazuje čoveka koji do tog slučaja nije imao posebne veze s pticama, koji je rešen da spasi mladog orla i na kraju uspeva u tome.

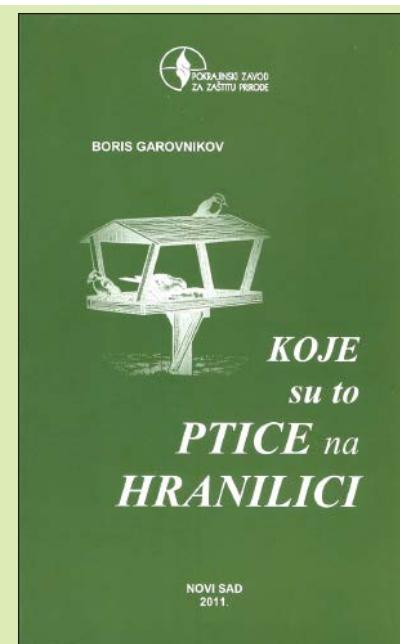
Usputno, film prikazuje ornitologe, veterinarne, organizacije i institucije koje se bave zbrinjavanjem povređe-

nih i bolesnih ptica. Reditelj potencira entuzijazam ljudi koji to rade, ali dobro znamo koliko je, i finansijski i organizaciono, ovo zahtevan posao i ne bi ga trebalo prepustiti samo entuzijazmu. Ostaje nam da se nadamo kako će i ovaj film, promovisanim potrebe i značaja ovakvih aktivnosti, barem malo doprineti da poboljšamo naše kapacitete za zbrinjavanje divljih životinja koji su i dalje dosta skromni.

Na samom početku, reditelj se igrao kadrovima navodno slobodnih i divljih ptica. U ovakovom filmu namenjenom široj publici to može i da prođe, ali svakako da će iole iskusniji ptičar odmah primetiti da nešto nije u redu i da nije reč o pticama koje čovek na neki način ne kontroliše. Zato su kadrovi puštanja ptica u prirodu veoma kvalitetni i zaista naglašavaju vrhunac operacija spasavanja ptice.

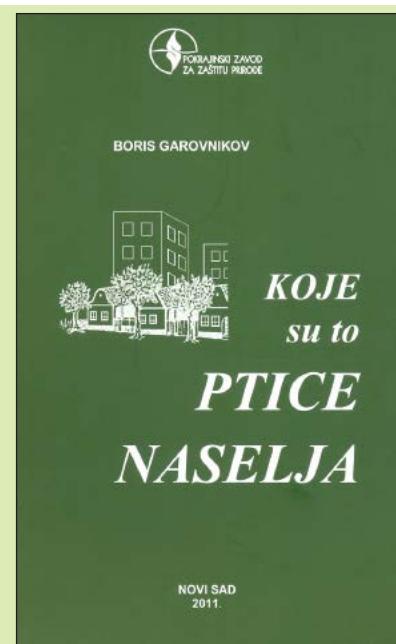
Dobili smo još jedan zanimljiv i vredan film koji će, nadamo se, dopreti i do šire publike i doprineti popularizaciji zaštite ptica.

Goran Sekulić

Boris Garovnikov (2011): Koje su to ptice na hranilici. Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Novi Sad. ISBN 978-86-915199-1-9, str. 47.

Boris Garovnikov, plodni pisac ornitoloških knjižica, ne prestaje da nas iznenadjuje džepnim zelenim biserima, iako je zašao u devetu deceniju života. Ponovo to naglašavam, jer smatram da je reč o veoma bitnoj napomeni kod bilo kakvog osvrta na sadržaj

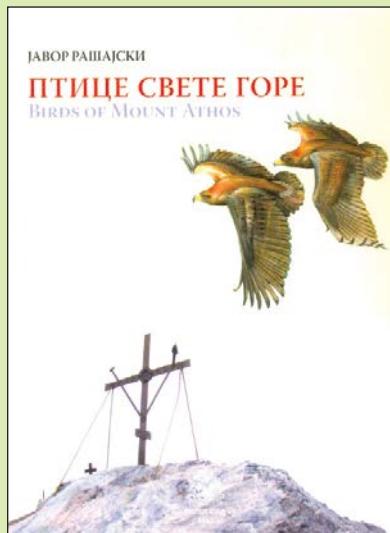

Boris Garovnikov (2011): Koje su to ptice naselja. pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Novi Sad. ISBN: 978-86-915199-0-2. Str. 65

njegovih knjiga. Uz to, reč je o dvama publikacijama-prvencima u izdavačkoj delatnosti Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, što je takođe važna napomena. Kad govorimo o samom sadržaju knjižice, po kvalitetu, dizajnu, načinu prezentovanja štiva, mogućem

dometu za čitalačku publiku i opštem utisku, ne razlikuje se puno od dosadašnjih Garovnikovljevih publikacija (predstavljene su u prethodnim brojevima našeg magazina). Autor navodi i ne tako privlačnim ilustracijama opisuje 25 vrsta ptica koje mogu da se vide na hranilicama. Ostaje velika nepoznanica šta su hranilice po Garovnikovu, jer one se u tekstu i ne spominju. Tu su i 36 vrsta ptica naselja. Pri tom, knjižice se tematski prepliću jer, naravno, mnoge „ptice naselja“ su i „ptice na hranilicama“ i obrnuto. Izlišno je pitanje za autora i porediševač: zbog čega je dupliran deo sadržaja u dve publikacije, izdate praktično istovremeno? Na kraju „legendarni“ sastavni deo čika Borisovih knjiga je indeks imena ptica na jezicima koji su u službenoj upotrebi u Vojvodini. Smatram izuzetno važnim što navedeni autor toliko ceni višejezičku baštinu Vojvodine u prezentaciji prirodnjačke literature, posebno u društvenom kontekstu u kome je ona javno potpisnuta i veoma slabo prepoznatljiva. Autoru, dakle, i izdavaču poruka: svaka ornitološka knjiga ima neku svoju vrednost, ali serija loših ornitoloških knjiga potpuno je potire.

Marko Tucakov

Javor Rašajski (2012): Ptice Svetе gore. Matica srpska, Novi Sad. ISBN 978-86-7946-094-3. pp 95.

Retke su knjige o fauni ptica nekog područja u Srbiji, a gotovo su nezabeleženi primeri da je na srpskoj čirilici izdata knjiga koja govori o rasprostranjenosti, brojnosti i životu ptica nekog područja udaljenog stotinama kilometara od granica Srbije. Pošto je reč o Zemlji atoskoj – Svetoj gori, gde se nalazi i srpski manastir Hilandar, stvari ipak postaju malo jasnije. Očito su duhovna baština, tradicija i predanje uticali da se iznedri jedna ovakva knjiga. Ptice, zbog svoje nesputanosti i slobode kretanja, često na čudan način bivaju povezane s nebeskim, duhovnim. Kada sam od predstavnika izdavača Matice srpske čuo da se priprema jedna ovakva knjiga, setio sam se spontano nadahnutog dela nastalog pre dve decenije *Ptice božja stvorenja*, autora Rastka Aleksandrova, tada strastvenog fotografa ptica. Nadao sam se da će i ova barem malo ličiti na nju i biti privlačna čitaocima.

Ipak sam se iznenadio kad sam prvi put video radnu verziju knjige Javora Rašajskog *Ptice Svetе gore*. Ona je na čudan način istovremeno atlas gnezdišne rasprostranjenosti ptica, "ključ" za određivanje vrsta pomoći crteža pojedinih vrsta, ali i delo koje daje informacije o brojnosti, sezonskoj i lokalnoj prisutnosti, staništima i sistematici. Knjiga je zbog toga namenjena širokom krugu čitalaca, od dece u školama i studenata, preko turista, vernika i monaha na Svetoj gori, do stručnjaka u oblasti zaštite prirode i ptica na području Grčke i šire na Balkanskom poluostrvu.

Knjiga na 99 stranica i neobičnog A4 izduženog formata (prilično neprikladan za nošenje po terenu), sadrži devet poglavlja: Uvod, Kratak opis područja, Ostali živi svet, Migracije, Zaštita, Metode rada, Faunistički deo, Indeksi-Index i Literatura. Pre predgovora priložen je izvod na engleskom jeziku. Knjiga je bogato opremljena i ilustrovana. Priložene su tri velike karte poluostrva Atos i četiri manje karte. Većina karata sadrži UTM mrežu. Ukupno je prezentovano 648 originalnih crteža autora koji se odnose na 161 zabeleženu vrstu ptica. U rukopisu je prikazano osam fotografija. Crteži, fotografije i likovno rešenje su rad autora. Rukopis sadrži i 161 kartu rasprostranjenja za 161 vrstu ptice i pet dopunskih karata za pet vrsta koje se odnose na prikazivanje rasprostranjenosti u pojedinim godišnjim dobima. Knjiga je objavljena u izdanju Matice srpske i uz blagoslov sveštenog Sabora i igumana hilendarskog arhimandrija Metodija.

Jedna od najvažnijih odlika knjige jesu brojni crteži ptica. Prosečno po vrsti su prikazana četiri crteža s izgledom jedinki u različitim pozama, bojom perja u pojedinim godišnjim dobima, starosti i u odnosu na polnu pripadnost. Kvalitet crteža je na nivou prethodnih publikovanih knjiga Rašajskog. Određeni broj crteža preuzet je iz njih, iako ima i znatan broj onih koji su dorađeni ili su sasvim novi. Pošto su u stranoj literaturi dostignuti visoki kriterijumi za publikacije ovakvog tipa, izdanja sa crtežima ptica koji služe za određivanje vrsta, pred autorom je bio veliki izazov. Koliko je to zahtevno pokazuje primer planinske ušate ševe *Eremophila alpestris* na strani 49, gde su gotovo svi crteži jedinki prikazani u boji perja koja odgovara populacijama severnije u Evropi, što se u detaljima razlikuje od obojenosti balkanske populacije ove vrste koja naseljava i područje Atosa. Ipak, većina crteža sasvim dobro može poslužiti ljubiteljima ptica, vernicima i monasima, kao prikidan „ključ“ za određivanje ptica poluostrva Atos i vodič gde i kad da ih potraže, što je njen primarni cilj.

Verovatno je najveća vrednost ove knjige u tome što pruža do

sada najkompletniju sliku o pticama poluostrva Atos. Štaviše, detaljno se za mnoge vrste prikazuje rasprostranjenost i brojnost u periodu reprodukcije, migracije i zimovanja. U tekstu su izneta brojna konkretna posmatranja retkih vrsta, od značaja ne samo za Grčku već za celo Balkansko poluostrvo, što može biti korisno prilikom novog programa procenjivanja populacija ptica i potreba njihove zaštite. Iznošenje preciznih karata rasprostranjenosti u rasteru UTM 2x2 km, kao i procena brojnosti pojedinih vrsta u gnezdišnom periodu 2001–2007, omogućeno je drugim istraživačima i budućim posetiocima poluostrva Atos i susednih područja na Halkidikiju da svoj rad unapred planiraju i rezultate upoređuju sa činjenicama iznetim u ovom delu. Time će se, s jedne strane, dobiti slika o promenjivosti rasprostranjenosti i brojnosti u vremenu i prostoru (trenovi), a s druge će se upotpuniti znanja i testirati rezultati i zaključci izneti u ovoj knjizi. Knjiga otvara i stručne dileme vezane za poznavanje rasprostranjenja, brojnosti i fenologije nekih vrsta ptica ne samo na Atosu već i u tom delu Balkanskog poluostrva. Za verodostojnost informacija vezanih za rasprostranjenost, brojnost i sezonsku prisutnost ptica Svetе gore iznetih u knjizi odgovara autor.

Knjiga ukazuje na značaj očuvanja i prezentovanja biološke raznovrsnosti na "posebnim" područjima s ograničenim aktivnostima ljudi gde "vreme kao da je stalo", pa osim verskog nudi Atosu mogućnost razvoja i drugih vidova turizma.

Sećam se da me je jedan monah iz Hilandara, videvši koliko volim da istražujem ptice, još krajem osamdesetih pozivao da dođem na Svetu goru, govoreći mi da su tamo čak i ptice drugačije, posebno njihova pesma. Zaista sam sve ove godine želeo da upoznam prirodnu i duhovnu baštinu Gore atoske, ali nisam bio u prilici. Samo sam je čežnjivo gledao s plaža i grebena ostalih "prstiju" Halkidikija. Knjiga Rašajskog *Ptice Svetе gore* pomogla mi je da bar listanjem njenih stranica još bolje upoznam tajanstveni svet monaha i ptica i još više ustrajem u želji da i sam kročim na Svetu goru.

Slobodan Puzović

Putnik

Uvreme analogne nauke, dok se zna-
nje još učilo iz knjiga, svaki balkanski
ornitolog bio je naročito uzbuden kada
bi se sreo (jer ih je bilo gotovo nemoguće
posedovati) sa bilo kojom od četiri knji-
ge Otmarra Rajzera, s naizgled latinskim
(a u stvari nezgrapnim klasično-grčko-
tursko-novolatinskim) naslovom *Ornis
balcanica*. Knjige su serijski objavljene u
Beču, u začuđujuće dugom rasponu od
45 godina, između 1894. i 1939. Velikog
formata, a srazmerno tanke, anahronog
su izgleda, žutih kartonskih tvrdih korica
sa smedim platnenim leđima, na nemač-
kom, ali, srećom, ne i štampane goticom,
ponovo propisanom u Nemačkoj (kojoj
je godinu dana pre izlaska poslednje Raj-
zerove knjige bila anšlusovana i Austrija).
Svejedno, preostalo je malo ornitologa
koji mogu da čitaju nemačke tekstove.
Vaš izvestilac je, kao gimnazijalac, po-
hađao kurseve neomiljenog nemačkog
jezika na Kolarcu, jedino tih starih knjiga
radi, samo da bi razumeo Rajzera. Ako je
Nemac Rajzer mogao da nauči srpski i či-
rilicu, mogu, valjda, i srpski ornitolozi da
nauče nemački, čak i goticu.

Rajzerova *Ornis balcanica* podstakla
je početak razvoja nacionalnih ornitolo-
gija u balkanskim državama i, sada se to
vidi, na jedinstven transgranični način.
Nije to samo zavisilo od najvećeg bal-
kanskog ornitologa, nego takve su od-
vajkada bile balkanske granice. A i samo
delo i njegovo izdanje su neobični. Za-
mišljeno je da ima najmanje pet knjiga,
a izašle su samo četiri. Prvo je štampana
druga knjiga (o pticama Bugarske, 1894),
a poslednja je izašla prva knjiga (Bosna i
Hercegovina sa dodatkom za Dalmaciju
i Srbiju, 1939) i to posle Rajzerove smrti
(priredio Fon Holi). Ptice Srbije, za koje
je bila planirana peta knjiga, nisu nikad
izašle kao posebno izdanje. Dr Sergej
Matvejev uvek je isticao da njegovu knji-
gu *Rasprostranjenje i život ptica u Srbiji*
treba smatrati petom knjigom Rajzera
Ornis balcanica. I ta Matvejevljeva knjiga,
objavljena 1950. u jugoslovenskoj Repub-
lici Srbiji, geografski je ograničena pre-
težno na „pretkumanovsku Srbiju“ (bez
Vojvodine, Novopazarskog Sandžaka i
Kosova i Metohije), kao što bi bila i Raj-
zerova – da je izašla onomad. Rajzerova
Ornis Grčke (knjiga 3) štampana je 1896,
a Crne Gore (knjiga 4) 1898. Svaku knji-
gu Rajzer je pisao sam, osim one o Crnoj
Gori koju je obradio s izvrsnim terencem

i avanturistom Ljudevitom plemenitim
Firerom (Ludwig von Führer). Postoji sko-
rašnji predlog da se jedna ulica u Podgo-
rici nazove ulicom Rajzera i Firera.

Nebalkanac Rajzer zadesio se usred
Balkana u karakterističnom periodu ubrzane
istorije. Za njegovog života na Balkanu su se raspale obe carevine i to je
sudbinski obeležilo Rajzerov život i rad.
Rajzerovi su Nemci poreklom sa Švarcval-
da, od XVIII veka Bečlje, a od 1835. vla-
snici i povećeg imanja Hrastje, sa šuma-
ma i vinogradima u donjoštajerskom selu
Pekre (Pickern) kraj Maribora (Marburg
a. d. Drau, ondašnja Austrija, a današnja
Slovenija), takođe izvan Balkanskog po-

luostrva. Otac, Otmar Rajzer Starji, bio je
uspešan pravnik i političar, jedno vreme
i popularni mariborski župan (izborni
predsednik opštine). Sin, Otmar (ponegde
i Othmar) Rajzer (Reiser) rođio se u
Beču, 21. decembra 1861, tamo se školovao i, pošto je odslužio vojsku 1882–
1883, studirao šumarstvo 1883–1886.
Raspuste je provodio na imanju, „na
terenu“ loveći, sakupljajući jaja i radeći
druge, nama danas užasne prirodnjačke
stvari. Dobro je, međutim, upoznao ptice
i zavoleo ih na ondašnji način. Prvi članak,
o pticama okoline Pekra, objavio je u
Lasti (Die Schwalbe), znamenitom glasili
Bečkog ornitološkog društva, a odmah

potom, kao student, postao je urednik u tom časopisu. Njegova balkanska odiseja počela je, međutim, već maja 1887, kada je, kao mladi prirodnjak, pozvan da stupa u inicijalno jezgro Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, koji je zvanično osnovan sledeće godine. Već 1. maja 1888. Rajzer je za muzejske nameне, uz pomoć vatrogasaca, organizovao skidanje poznatog gnezda i ubijanje orlova zlatana *Aquila chrysaetos* u klisuri Miljacke kod sarajevske Kozje ćuprije. Iste godine postavljen je za kustosa Zemaljskih zbirk i na tom poslu ostao je na rednih tridesetak godina, preselivši se u Sarajevo, posle ženidbe 1894.

Austrija je na Berlinskom kongresu 1878. izdještvovala pravo da na 30 godina vojno okupira Bosnu i Hercegovinu, tj. šest najzapadnijih sandžaka Otomanske carevine, ali ubrzo je pokazala da tu privremenost shvata vrlo relativno. Nije to bilo uvek i u potpunosti loše. Osnivanje trajnih fundamentalnih evropskih naučnih i kulturnih institucija vrhunskih kapaciteta, poput složenog zavičajnog Zemaljskog muzeja (Landesmuseum) u okupiranom orientalnom Sarajevu, pravi je primer za to. Štaviše, bilo je podsticajno čak i za osnivanje muzeja u susednim slobodnim nacionalnim balkanskim državama. Današnji Prirodnački muzej u Beogradu prvo je, po ugledu na Zemaljski u Sarajevu, nosio naziv Muzej Srpske zemlje. Naravno, uz tu dobrobit išla je i neskrivana carsko-kraljevska balkanska imperijalna politika: misija Zemaljskog muzeja trebalo je da se ostvaruje postepenim preobražavanjem u metropolnu ustanovu za ceo Balkan, bez obzira što je bila smeštena u privremeno okupirano Sarajevo. Ambiciozni Rajzer tu se odlično snašao. Tako je došlo do njegovog megaprojekta *Ornis balcanica*. U okupiranoj Bosni i Hercegovini K.u.K. monarhija uvela je vrlo efikasan sistem državnih službi (železnica, pošta, vojska, policija, školstvo, zdravstvo itd), a naročito državno upravljanje šumama, dovevši veliki broj školovanih oficira, činovnika, nadšumara, inženjera i ostalih stručnjaka i raspoređujući ih i po najudaljenijim kasabama. Mladi Rajzer je, najpre, na inicijativu Drugog internacionalnog kongresa ornitologa u Budimpešti, 1891, pokušao da među njima razvije mrežu osmatrača seobe ptica (sa Centralom u Zemaljskom muzeju), a zatim ih je zavrbovao za informatore i saradnike Muzeja da šalju sve što im se učini značajno. On sam potpuno je opravdao

svoje prezime (*Reiser*, nem. putnik) i ne-prestano je bio na terenu, u pravnji dvojice svojih vernih bečkih taksidermista i lovaca, Jovana/Johana/Ivana Santariusa i Josipa Lakatoša, od kojih se nije rastajao. Proputovali su naravno celu Bosnu i Hercegovinu, Bugarsku i Rumeliju, Grčku i Crnu Goru, kao i Srbiju, uvećavajući velikom brzinom ornitološke i druge zbirke Zemaljskog muzeja (oko 10 hiljada primeraka). Rajzer je, zahvaljujući toj zbirci, ali i posvećenosti stalnom terenskom radu, brzo izrastao u jednog od vodećih svetskih ornitologa svoga doba i postao autoritet za ptice Balkanskog poluostrva. Čitav niz ptičjih, beskičmenjačkih i biljnih (jer je na terenu redovno sakupljao i biljke) taksona dobijao je, njemu u čast, sufiks *reiseri* ili *othmari*. Godine 1903. Austrijska akademija nauka uputila ga je na ekspediciju u istočni Brazil, posle koje se njegov renome proširio na ceo svet. Pred kraj života, 1932. Rajzer je dobio titulu počasnog doktora nauka Univerziteta u Gracu, a nikad nije pokušao da stekne nikakvo drugo formalno akademsko zvanje. Imao je, što se u današnjoj muzejskoj etici smatra nedopustivo, i privatnu zбирку jaja palearktičkih ptica sa više od 16.000 primeraka, koju je zaveštao bečkom Prirodnjačkom muzeju.

Zanimljive su Rajzerove ekspedicije u Srbiju, 1899. i 1900. Brižljivo planirana, prva je ciljala na faunu gnezdarica, a druga na raznovrsnost jesenjih ptica. Boravci Rajzera i njegova dva sakupljača-preparatora dešavali su se u politički napeto vreme nepopularne proaustrijske politike poslednjeg Obrenovića i kriza oko njegove veridbe i ženidbe. Prvi dolazak uglednih austrijskih Sarajlija u Srbiju organizovan je u režiji srpske Vlade. Rajzerov tim je na beogradskoj železničkoj stanici "na nivou" dočekao Petar Pavlović, upravnik Prirodnačkog (Jestastveničkog) muzeja i Sima Trojanović (o kome je već bilo reči u ovoj rubrici *Detlića*), ali nije trebalo da po Srbiji putuje sam, već uz odgovarajuću srpsku ekipu, koju su sačinjavali sasvim mlad ali perspektivni i netom proizvedeni profesor zoologije na Velikoj školi Živojin Đorđević i preparator Josip Kohan. Prema pomalo neobičnom dogовору, sve što bi ulovio Đorđević, imalo je da ide u beogradski muzej, ali trebalo je i da se duplikati svake vrste ptica koje ulove starije i iskusnije Sarajlije ustupe istoj ustanovi. Dva jaka mletačka ega u jednoj grupi nisu bila dobra kombinacija. Mlađeg i ambiciozni-

jeg Živojina, sa dodušne formalno višim, profesorskim rangom, povređivalo je prirodno liderstvo nešto starijeg, ali mnogo iskusnijeg i efikasnijeg Otmara, koji je, uz to, bio prekaljeni terenac i veštiji strelac. Živojin je smatrao da je on vođa puta koji određuje maršrutu i odlučuje o konačštima, dok ga je Otmar prihvatao samo kao dodeljenu mu pratinju. Sukob dveju sujeta bio je toliko dubok da se, čak tri godine docnije, preneo i u javnost, čak i u dnevnu štampu. Dodatni žar možda je donela i promjenjena politika nove srpske dinastije, koja nije hrabrla nikakvu obzirnost prema austrijskim državljanima. Ipak, u javnoj polemici, i kad je uvredljivo napadan, Rajzer nije nijednom prešao granicu otmene odmerenosti. Veliki balkanski ornitolog ipak je imao svoje „slepe mravlje“. Iako su Hemprih i Erenberg opisali seoskog detlića *Dendrocopos syriacus* još 1833, Rajzer nikad nije pomislio da on može da živi na Balkanu. Ne samo da ga nikad nije našao ni u Bosni ni u Hercegovini nego je za dva primerka, koja su on i Santarius ulovili u istočnoj Srbiji, mislio da su veliki detlići *D. major*, samo sa nenormalnostima u boji perja!

Rajzerov plodan muzejski rad dobio je novi zamah 1908, kada je posle samovoljne i preuranjene aneksije Bosne i Hercegovine, Austrija počela da gradi modernu namensku zgradu Zemaljskog muzeja u Sarajevu, ali bio je zaustavljen nedugo po njenom završetku, 1913. Novu stalnu muzejsku postavku trebalo je da na Vidovdan 1914, posle posete Vjećnici, otvari habzburški prestolonaslednik nadvojvoda Franc Ferdinand. Rajzer ga je, uparađen, sa ostalima uzalud čekao ispred Muzeja. U Prvom svetskom ratu, rezervni oficir Otmar Rajzer biva mobilisan u svoju jedinicu u Mariboru. Posle rata, u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, došlo je do promena i u statusu Bosne i Hercegovine i u upravi Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Rajzer je pensionisan 18. septembra 1919. U zbirkama postoje primerci koje je sakupljao u Bosni još u junu 1919, pre nego što se povukao na svoju baštinu u Pekrama. Nastavio je tamo da se bavi prirodnom okolinom Maribora i da jajima snabdeva Mariborski muzej. Nije, međutim, mogao lagodno da uživa – morao je naporno da radi i da se stara i o imanju koje je dospelo pod udar agrarne reforme 1922. Umro je 31. marta 1936. u 74. godini života.

Voislav Vasić

Implementacija Natura 2000

Istraživanje biodiverziteta

Procena uticaja na životnu sredinu

Edukacija u oblasti biologije

Kartiranje staništa

PONUDA DRUŠTVA ZA ZAŠTITU I PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Novi, 20. broj časopisa Ciconia možete dobiti uz plaćanje članarine Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije za tekuću godinu koja iznosi 700 dinara (za zaposlene), odnosno 500 dinara (za učenike, studente i penzionere). U kancelariji Društva možete takođe da nabavite i sledeće brojeve časopisa Ciconia: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 i 19 po ceni od 500 dinara po primerku.

Adresa kancelarije:
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
Telefon: 021/4896-306
e-mail: markotucakov1@gmail.com
Radno vreme: 9-16 h

www.biotope.rs

Ptičarenje bez granica

„Baš bih voleo da vidim tvoju listu afričkih vrsta”, reče mi skoro jedan drug tokom četa. „I ja bih”, odgovaram. U stvari, ta lista mi je još u Njumenovom ključu za ptice juga Afrike koji, umesto uobičajenog indeksa, na kraju ima listu vrsta s rubrikama za unos datuma i lokaliteta opažanja.

Po sletanju na afričko tlo, prva opažena vrsta je sjajni kapski čvorak *Lamprotornis nitens*, potom crno-bela vrana *Corvus albus*, a koji dan kasnije video sam i svoju prvu belotrbu sunčiću *Nectarinia talatala*. Prvih dana nisam imao tamošnji ključ i nemogućnost da identifikujem ptice koje vidim bila je poprilična frustracija. Još se toga sećam, Njumena sam kupio u suvenirnici u Nacionalnom muzeju.

„Pa, moram da priznam da me ta jurnjava nikad nije privlačila, ne zato što je verovatno nedostižna, već zato što mi neka podneblja deluju toliko strano, da mi je teško da shvatim koje su to ptice tamo”, nastavio je moj drug na četu.

U stvari, ni mene nije posebno privlačila – sve dok nisam otišao u Afriku. Nekako mi se činilo da nijednu pticu neću prepoznati, a onda sam shvatio da uopšte nije tako. Kao i kod kuće, i na drugom kontinentu početnik će s lakoćom tamnošnje ptice da razvrsta po rodovima, a one karakteristične građe ili boja i do nivoa vrste. To što ih ima, ugubo, duplo više nego u Srbiji, ne otežava, već olakšava posao. Naime, prosta matematika kaže da tada imate dvostruko veće šanse da odredite one češće vrste i što više iskustva prethodno imali, tim brže učite nove vrste.

Jednom prilikom, na lokalnom kanalizacionom taložniku opazio sam neku utvu, rod *Tadorna*, toliko mi je bilo jasno čim sam je video. Provera ključa otkrila je da na tom području postoji samo jedna vrsta utve – kapska utva *Tadorna cana*. I to je bilo to. Čim imate osnovu, brže napredujete. Na istom mestu, drugom prilikom zagledao sam crnu čaplju *Egretta ardesiaca*. Od nas nekoliko, samo je meni ta vrsta bila nova. Svi drugi su je ovlaš pogledali, zabeležili kao crnu čaplju i nastavili da broje druge ptice. Meni je nova vrsta bila dovoljno zanimljiva da primetim kako to uopšte nije obična, crna čaplja (ona što širi krila kao suncobran tokom lova), već za taj

region endemična škriljčanosaiva čaplja *Egretta vinaceigula*, ujedno i prvi nalaz na jugoistoku Bocvane. Drugim rečima, nekad je baš dobro biti početnik. Da sam imao više iskustva, verovato bih pticu odmah pogrešno identifikovao i produžio dalje.

Naša planeta nudi skoro 10.500 vrsta za posmatranje i poseta novog kontinenta, gde vam je gotovo svaka ptica nepoznata, izgleda kao da počinjete iz početka da posmatrate ptice, zadržavajući pri tom svo stečeno iskustvo. Što ste više ptica imate priliku da posmatrate, to se lakše snalazite pri susretu s novim vrstama.

Evropa vam je “kuća”. Iako je u njoj zabeleženo više od 1000 vrsta, tek 525 joj biogeografski pripada (od toga dve, možda i tri, već izumrle). Idemo zato dalje. Australiju nastanjuje više od 850 vrsta ptica, ako joj pridružimo i Okeaniju, taj broj raste na oko 1.800. Aziju nastanjuje oko 1.900 vrsta, a Afriku više od 2.300. Dok Severna Amerika nudi oko 800 vrsta, bujne amazonske šume, visoke Ande i duge morske obale Južne Amerike nastanjuje rekordnih 3.080 vrsta. S druge strane, ne iznenađuje što surovu klimu Antarktika može da izdrži tek mali broj ptica – 47 vrsta. Po velikom broju zabeleženih vrsta ptica izdvajaju se većinom tropске zemlje: Kolumbija, Brazil, Peru, Ekvador i Indonezija (svaka s više od 1.500 vrsta); za njima slede Bolivija, Venecuela, Kina, Indija, Meksiko, DR Kongo, Tanzanija, Kenija, Uganda i Argentina (svaka s više od 1.000 vrsta). No, nije samo broj ptica ono što u našim očima odlučuje o turističkoj privlačnosti

neke zemlje. Na primer, iako najmanja afrička država, Gambija (550), ima upola manje vrsta od najveće, DR Konga (1.175), političkom stabilnošću, komforним smeštajem i povoljnim paket-aranžmanima privlači veliki broj ptičara. Iako Kosta Rika (više od 870) ima upola manje vrsta od, npr. Kolumbije (1.770), političkom stabilnošću, dobrom infrastrukturom i smeštajnim kapacitetima privlači primetno više turista. Ako planirate putovanje ili samo maštate o njemu, pročitajte na internetu izveštaje drugih ptičara koji su tamo već bili (gugljite: *bird trip reports*).

Za kraj, gde bih ja kada sredstva ne bi bila problem? Na vrhu liste najpoželjnijih lokacija su nizijske kišne šume centralne Afrike, recimo Gabon (koji nudi oko 760 do sada zabeleženih vrsta ptica) i nacionalni park Lope: kongoanski zmijar *Dryotriorchis spectabilis*, nizijske gorile i šumski slonovi... Zatim, močvare Ugande i roda cipelarka *Balaeniceps rex* te endemične vrste Madagaskara (više od 280 vrsta, od toga čak 100 endemičnih), potom Nova Gvineja i rajske ptice, Antarktik i beskrajne kolonije pingvina ili Kosta Rika gde su detlići veličine vrana.

„Da, na takо nešto i mislim”, nastavlja moj drug. „Stari svet skroz mi je shvatljiv, Severna Amerika tek delimično, a Južna je neki potpuno novi svet. S nekim sam skoro pričao kako ne bih nikako mogao da živim negde gde ne znam ptice”, kaže. „To da, nikad ne bih pošao na put bez dvogleda i ključa”, odgovaram.

Tekst i fotografija: Dragan Simić

Južnoafrička Republika

Endemi i neletačice na kraju sveta

Mogućnosti koje Južnoafrička Republika nudi ljubiteljima prirode tolike su da je čovek na „slatkim mukama“ još dok planira put. Ova prostrana država na samom jugu Starog sveta obiluje planinama, pustinjama i polupustinjama, koralnim grebenima, savanama, šumama i šipražjem. Skovali smo smeо plan i, kao što jedan Viking u Asteriku reče, „jednog maglovitog jutra krenusmo puni nade i hrabrosti“. Plan je bio da nas četvoro (Ante, Dušanka, Sonja i ja) kolima obidemo ovu zemlju dijagonalno, krivudavom linijom dugom 5600 kilometara, s početnom tačkom u Johannesburgu i završetkom u Kejp Tenu. Ipak, najprimamljiviji cilj bio je Nacionalni park Kruger.

Najveći afrički rezervat

Kruger se nalazi na severoistoku zemlje, u zoni savane. Zadivljuća je njegova površina, nešto veća od Vojvodine. To je prostrano divlje carstvo bodljikavog savanskog šipraža i krupnih sisara, gde je čovek samo dnevni prolaznik. Mada sam pre svega „ptičar“, moram da priznam kako su sisari pticama otimali mnogo moje pažnje. Slonovi, bivoli, impale, zebre i žirafe sreću se neprestano, odražavajući bujnost životinskog sveta. Na njima stoje i jedu crvenokljuni kljuvači bivola *Buphagus erythrorhynchus*. Na jednom od prvih pojilišta videli smo i najveću letačicu, kori dropiju *Ardeotis kori*. Ubrzo potom i najveću neletačicu,

Crvenokljuni kljuvač bivola *Buphagus erythrorhynchus* na impali *Aepyceros melampus*

noja *Struthio camelus*. Da veličina droplji ne prestaje da iznenađuje navikao sam u severnom Banatu (kori i velika dropla *Otis tarda* imaju sličnu veličinu). Utoliko sam se više zbunio videvši koliko su male spram noja. Nisam baš ljubitelj posmatranja ptica iz automobila, ali izlasci iz vozila ovde su zabranjeni. To je i logično, s obzirom da je dve nedelje pre našeg dolaska lavica *Panthera leo* „skinula“ jednog neoprezognog posmatrača s platforme kamioneta. Jedno od retkih mesta gde se ptice mogu posmatrati s obe nogama na čvrstom tlu je kamp kod reke Olifant. U njenom, sad već smanjenom koritu, pored nilskih konja, slono-

va i žirafa, mogu se videti i velike i retke sedlokljune rode *Ephippiorhynchus senegalensis*. Reke su naročito lepe pri zalasku sunca, pogotovo ako romantičnom prizoru doprine džinovski vodomar *Megaceryle maxima*. Lepo je presavati u Krugeru posle napornog dana, ali koliki god da je umor od duga puta, rano raspevavanje savanskih ptica podiže na noge pre svitanja. Nemam praksu raspoznavanja afričkih ptica po pesmi, tako da mogu samo da prepostavim kako slušam ono što sam juče gledao: rašljorepe drongoe *Dicrurus adsimilis*, južne maskirane tkalje *Ploceus velatus*, crnoglave vuge *Oriolus larvatus*, blistave

Tsitsikama

Afrički borbeni orao *Polemaetus bellicosus*

čvorke *Lamprotornis nitens* i mnoge druge ptice. Najimpozantniji leteći lovac je afrički borbeni orao *Polemaetus bellicosus*. Ne jednom sam u Srbiji nosio orlove „golim rukama”, ali pogled na ove nesrazmerno duge noge, prste i kandže je zastrašujući, iako nisam pretpostavio da će to ikad pomisliti i za jednu pticu. Sem na nebu i drveću, grabljivaca ima i na tlu. Pre svih izdvajam prizemnog kljunoroga *Bucorvus leadbeateri*. Tek nakon ove ptice mogu pomenuti i lava kog smo videli tek poslednjeg dana, pred odlazak. Budući da je dremao kraj pojila, ubrzo su se uz njega pojavile i zebre *Equus quagga*. Dugo smo čekali u nadi da će mu zebre prići i da ćemo posmatrati scene lova kao u „Opstanku”. One, ali i druge životinje tog jutra, oklevale su i nisu prilazile, ali zato su morke *Numida meleagris*, šetajući tik ispred lava dokazale da su najhrabrije životinje u savani, kako ih je nazvala Sonja.

Kapski, kapska, kapsko

Posle Krugera odlazimo na Drakenske planine, Ukhahalamba na Zulu jeziku. Put do njih i po njima je težak, ali pejzaži su neobični i veličanstveni. Ornitofauna nije tako bogata kao u savani ali je osobena. Drakenska stenjarka *Chaetops aurantius* pojavom ne oduševljava više nego neka druga vrsta, ali da je ptica toliko endemična i da se zove po planini, to je već nešto posebno. Na ovim planinama video sam sekretara *Sagittarius serpentarius*, vrstu za kojom sam bezuspšeno „bećio oči” u Krugeru. Odavde do okeana treba prevaliti dvodnevnu vožnju kroz Karu polupustinje. Blagodareći čestim radovima na putu, volan sam mogao da zamenim dvogledom i uživam u plavim ždralovima *Anthropoides paradiseus*, vetruskama kame-

njarkama *Falco rupicolus* i dugorepm udovicama *Euplectes progne*. Izbijamo na Indijski okean u Nacionalnom parku Tsitsikama, gde na obalama žive kapske blune *Morus capensis* i kapski vranci *Phalacrocorax capensis*. Prived kapski, koji stoji na latinskom, engleskom i srpskom, upućuje da smo ušli u posebnu oblast – Kapland. Ona je naročito važna za fitogeografe, budući da predstavlja posebnu flornu oblast, prostorno malu, ali osobenu po vrstama biljaka. Deo te jedinstvenosti baštine i ptice, i ovo su samo neki od endema s kojima se srećemo. Tu su i galebovi, naravno kapski *Larus vetula*. Prateći ih dvogledom po pučini, prvi među brojnim izletnicima

obe kapske, naravno. Nisam očekivao da će mi endemska dosaditi. Poželeo sam da vidim nekog kosmopolitu. Ali cvrc! Te kapski batis (*Batis capensis*), te kapski kos kamenjar *Monticola rupestris*. Čak i afrički crni ostrigar *Haematopus moquini* živi samo na jugu Afrike. Pored njega, najveća zanimljivost na obalama Indijskog okeana su kolonije afričkog ili magarećeg pingvina *Spheniscus demersus*. Postoje tri kolonije i turisti ih rado posećuju. Pingvini su lepi i simpatični, ali ne mirišu prijatno, poput većine ribojeda. Svi koji su bili u kolonijama čaplji i kormorana, znaće o čemu je reč.

Južnoafrička Republika pruža obilje utisaka prijemčive divljine i ne toliko

Drakenska stenjarka *Chaetops aurantius*

uočavam dva južna prava kita *Eubalaena australis*, ženku i mladuncu koji razigrano iskače iz vode. Vrednost ovog nacionalnog parka nije samo obala, već i šume, retke preostale nakon nepunog veka istorije šumarstva u Južnoafričkoj Republici. Kroz ove predivne, senovite tropske šume krećem se kroz krošnje, koristeći ponudu *canopy tour* – krošnjošetnje. Vešti i ekološki nastrojeni instruktori pokazuju mi već pominjane crnoglave vuge i rašljorepe drongoe na gnezdu. Ipak, ni ja se ne brukam, uočavam i celoj grupi pokazujem najsna turakoa *Tauraco corythaix*. Zeleni preliv boja ove ptice savršeno se uklapaju u krošnje. Ime je dobila po obližnjem gradu, s obzirom da njen areal ne premašuje obuhvat istoimene opštine. Nakon Tsitsikame putujemo u Kejptaun, odnosno Kaapštat, na afrikansu, koji je središte svega „kejpskog“ i „kapskog“ u jedinstvenoj vegetaciji zvanoj finbos. Ovde posmatramo i kapsku strnadicu *Emberiza capensis* i kapsku žutaricu *Serinus canicollis*. Na bogatom i neobičnom cveću hrane se belooke *Zosterops capensis* i šećerne ptice *Promerops cafer*,

prijemčivih ljudi, predivnih planinskih i savanskih pejzaža, neobičnog cveća, veličanstvenih krupnih sisara i, iznad svega, retkih, endemičnih i raznovrsnih ptica, na krajnjem jugu Starog sveta, koji je priroda odlikovala jedinstvenošću.

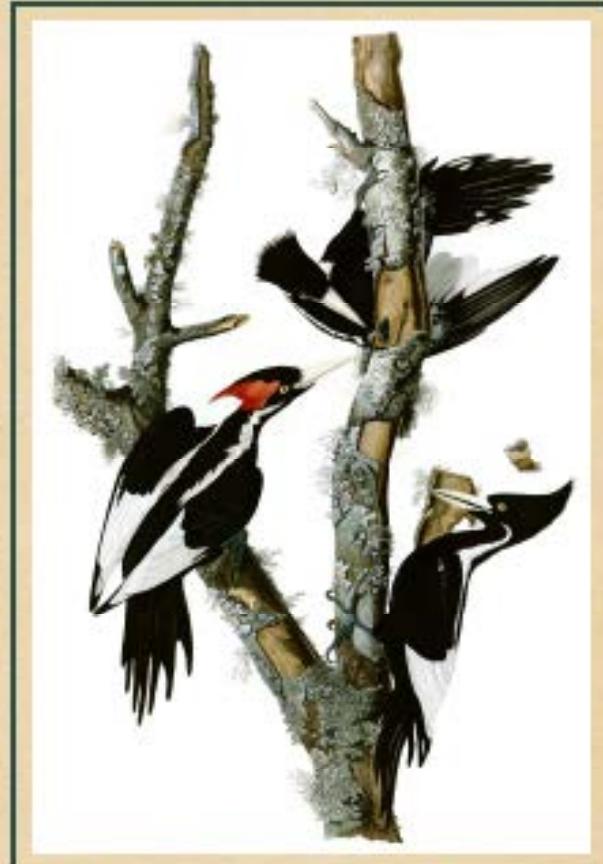
Tekst Nikola Stojnić

Fotografije Sonja Mudri-Stojnić

Magareći pingvin *Spheniscus demersus*

12 000 000 \$

potrošeno je na nedavnu višegodišnju kampanju pokušaja potvrđivanja glasina da je ova ptica ponovo viđenja u močvarama Lujzijane u SAD. Nažalost bez uspeha. Pa je potraga obustavljena.

Kneževski detao

Campephilus principalis

Poznat još i kao Slonovačastokljuni, ili Lujzijanski, ili Kubanski detao, oko pola metra dug i oko pola kila težak, iz južnih država SAD i sa Kube, viđen poslednji put polovinom 20. veka.

Mark Kejtsbi (Catesby), Englez, a hroničar američkih ptica u 18. veku je napisao: "Priroda je tako načinila njihove kljunove da su u stanju da, kljucajući, za sat vremena naprave bure iverja; zbog čega su ih Španci nazvali Carpenteros" - stolari, drvodelje.

A više ih nema! Dobrih stolara.
Da li?

Sve nase je više kojih brinemo da se ovakve priče više nikada ne ponovite.
Društveno odgovorni i odgovorni prema prirodi,

BOREAL
Boreal doo Kraljevci, Ruma

Telefon / Fax 022/449-361, Mob.tel. 063/567 935; 063/86 22 397
e-mail: info@boreal.rs web: www.boreal.rs

Meta? Sova!

Umartu smo ponovo bili svedoci ubijanja utina *Asio otus*, ovaj put u Stanišiću. I pored ogromnih npora koji se ulažu u edukaciju o neophodnosti zaštite sova i u njihovu aktivnu zaštitu, naročito utina, svedoci smo da postoje bahati i nepućeni pojedinci koji smatraju da su iznad svih zakona. Dana 21. marta 2012. pozvao me je po-

znanik koji je u popodnevnoj šetnji s prijateljima video čoveka kako malokalibarskom puškom ubija jednu utinu na smrči ispred kuće. Nekoliko dana pre toga doneta mi je mrtva utina pronađena nedaleko od kuće čoveka koji je viđen kako ubija sovu. Tada nisam pregleao utinu. Nakon ovog incidenta, sova je poslata na pregled u Veterinar-

ski institut u Novom Sadu, gde je utvrđeno da je ubijena malokalibarskom puškom. Po svoj prilici, stradao je par sova koji je pokušao da se gnezdi u blizini mesta odstrela. Dva očevica dala su izjavu inspekciji te je protiv počinjocu podneta prijava.

Dejan Đapić

Belorepani kod Vajske otrovani karbofuranom

Predveče dana 17. 5. 2012. u ataru mesta Vajska kod Baća upravnici lovišta pronašli su četiri mrtva belorepana *Haliaeetus albicilla*, dok su još dva sa očiglednim simptomima trovanja pronađena živa u neposrednoj blizini. Jedan je kasnije uginuo. Pokrajinski inspektor za zaštitu životne sredine sa ornitologom Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode izašla je na lice mesta sledećeg dana izjutra i utvrdila da su svi leševi belorepana bili na parceli zasejanoj sojom, u blizini mrtvog šakala *Canis aureus* čije su ostatke jeli. Pretpostavljeni masovno trovanje belorepana putem konzumiranja otrovanog mesa šakala dokazano je kasnije toksikološ-

kom analizom u Naučnom institutu za veterinarstvo "Novi Sad", kada je u telima svih životinja, kao i u hrani koju su belorepani jeli, pronađen karbofuran. Postupajući javni tužilac još nije pokrenuo postupak za procesuiranje ovih ubijanja ove strogo zaštićene vrste, za koju odštetni cenovnik za strogo zaštićene vrste predviđa naknadu šteće u iznosu od 400.000 dinara po jednom primerku. Otvorene ptice su bile mlade, u svojoj drugoj ili trećoj godini života, neiskusne da same ulove plen, a za takve ptice je tipično da se hrane uginulim životinjama.

Tekst i fotografija: Marko Tucakov

Belorepan uhvaćen i mučen

Dana 30. jula 2012, po dojavi sa terena, ornitolog Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode i pokrajinski inspektor za zaštitu životne sredine, kod Deronja registrovali su odraslog iscrpljenog belorepana *Haliaeetus albicilla* svezanog za stajanku na polju sa lubenicama. Vlasnik parcele tvrdio je da je pticu pronašao netom pre toga i da ju je postavio na to mesto da „čuva njivu“. Ptica je, mršava i vidno iscrpljena, prenesena u Prihvatalište za divlje životinje u ZOO vrtu na Paliću na lečenje i oporavak a inkriminisana osoba je odgovarajuće procesuirana.

Marko Tucakov

Foto: Pokrajinski Sekretarijat za urbanizam, građeljstvo i zaštitu životne sredine

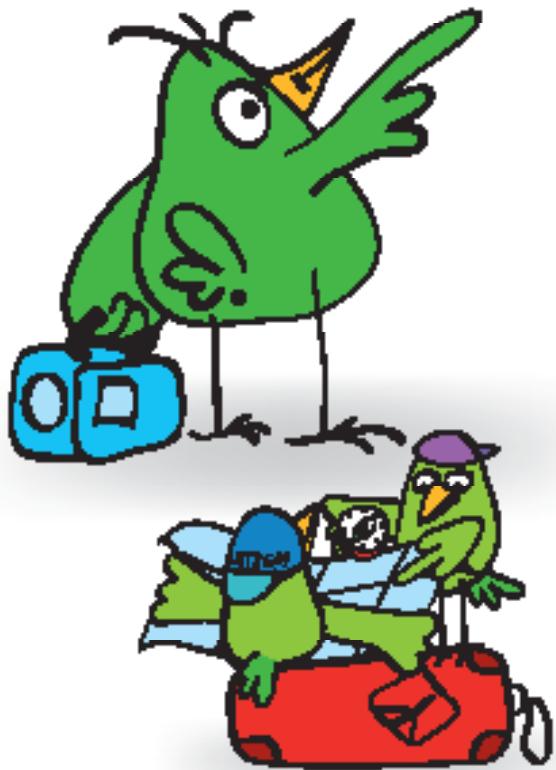
EuroBirdwatch

6/7 October 2012

Fascination by Migration!

18:30	SOUTH AFRICA	GO TO GATE 4
20:10	SPAIN	BOARDING
21:40	TURKEY	GATE OPENS AT 21:00
01:25	CYPRUS	FINAL CALL
03:55	MALTA	GO TO GATE 2

DRUŠTVO ZA ZAŠITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Kontakt:
Dimitrije Radišić
dimitrije.radisic@gmail.com

PTICE i MI

Operacija "Preživljavanje"

Srbiju je, kao i celu Evropu i veći deo severne hemisfere, 2. februara 2012. zahvatio snažan talas veoma hladnog zimskog vremena koji je trajao skoro četiri nedelje. Iako živimo u oblastima sa preovlađujućom umereno-kontinentalnom klimom, nismo skoro bili svedoci dugotrajno niskih temperatura (čak nižih od -20 stepeni) i obilnih snežnih padavina: snežni po-krivač u Vojvodini bio je visok preko pola metra, a u planinskim krajevima naše zemlje čak i preko dva metra. Bilo je više nego očigledno da je našim pticama teško. Zabeležena su brojna uginjavanja, neobična ponašanja, posebno u naseljima, izuzetna lutanja nekih od najkonzervativnijih letača... Zabeleženi su i izuzetni primeri ljudske brige, ali i okrutnosti. Ovo su samo neki od foto-utisaka naših saradnika i članova.

Katarina Paunović, Novi Sad
Deca na novosadskom keju hrane labudove kukuruzom

Jožef Gergelj, Senta
Nije bilo dovoljno leševa za mišare Buteo buteo

Nenad Spremo, Apatin
Labudovi grpci Cygnus olor okovani ledom kod
Apatina, ali redovno hranjeni

Arhiva SRP "Pašnjaci velike droplige", Mokrin
Staraoci velikih dropliji Otis tarda iznose
silažu za njihovu prihranu

Danilo Đeković, Zrenjanin
Sa hranilišta na Belom jezeru (Ečanski ribnjaci)

Nenad Dučić, Prijepolje
Strnadice žutovoljke Emberiza citrinella rado se
hrane i kukuruzima

PTICE i MI

Operacija "Preživljavanje"

Vlada Marinković, Vršac
Plava senica *Parus caeruleus*

Jožef Gergelj, Senta
Velika bela čaplja *Egretta alba* nije mogla naći dovoljno hrane

Jožef Gergelj, Senta
Severna zeba *Fringilla montifringilla* je jedan od najčešćih
zimskih gostiju kod nas

Ekološki pokret Odžaka, Odžaci
Veranda je poslužila za prihranu poljskih vrabaca *Passer montanus*

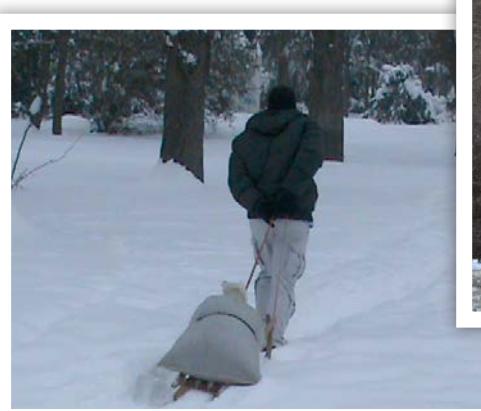
Daniela Radeka, Vršac
Gužva na hranilici u Gradskom parku u Vršcu

Jožef Gergelj, Senta
Fazani *Phasianus colchicus* morali su da brste nadzemne delove biljaka

PTICE i MI

Operacija "Preživljavanje"

Bojana Radeka, Vršac
U Vršcu je hrana na hranilicu dopremana sankama

Jožef Gergelj, Senta
Siva čaplja Ardea cinerea na ribnjaku kod Jazova
pronašla je zavetru

Arhiva Nacionalnog parka "Fruška gora", Sremska Kamenica
Hrane je na hranilištu kod Andrevlja uvek bilo dovoljno za belorepane Haliaeetus albicilla, krstaše Aquila heliaca i gavranove Corvus corax

Jožef Gergelj, Senta
Poljski vrapci Passer montanus razgrču sneg

Atila Agošton, Novi Kneževac
Hranilice u Novom Kneževcu bile su redovno punjene

Atila Agošton, Novi Kneževac
Razvejani put izvor je moguće hrane, sli i kamenčića, neophodnih za zimsku ishranu

Travarke u Srbiji

Ilustracije: Szabolcs Kókay
www.kokay.hu

PDRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

M

Obična travarka *Saxicola rubetra*

Veličina: 12-14 cm

Staniste: pašnjaci i livade sa žubrjenjem, usevi žitarica i parlozi

Brojnost u Srbiji: 2500-7000

Trend populacije parova: opada

M

Crnoglavka travarka *Saxicola torquata*

Veličina: 12,5 cm

Staniste: pašnjaci i livade sa žubrjenjem, usevi žitarica i parlozi

Brojnost u Srbiji: 5000-8000

Trend populacije parova: raste

Ž

